

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra rozvojových a environmentálních studií

Bakalářská práce

Vývoj turismu v Turecku

Dominika PŠENICOVÁ

Vedoucí práce: **Mgr. Nikola Medová, PhD.**

OLOMOUC 2024

Čestné prohlášení,

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma: „**Vývoj turismu v Turecku**“ vypracovala samostatně a všechnu použitou literaturu a jiné podkladové materiály, které byly v práci využity, uvádím v seznamu literatury.

V Olomouci dne: 10. 4. 2024

Podpis studenta:

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Nikole Medové, PhD. za její cenné rady, připomínky a čas, který mi v průběhu psaní práce věnovala. Taktéž děkuji své rodině a přátelům, kteří mě podporovali během bakalářského studia.

Abstrakt

Bakalářská práce je zaměřena na vývoj turismu v Turecku. Popisuje jeho vývoj od počátků 20. století až do současnosti. Práce poukazuje na vybrané faktory, které negativně ovlivňují turecký turismus. Zvolenými faktory byl terorismus, pokus o státní převrat z roku 2016, zemětřesení a pandemie COVID-19. Tyto faktory mají vliv na počet příjezdějících zahraničních turistů, kteří každoročně míří do Turecka. Pozornost je také věnována dopadu masového turismu na životní prostředí, a to především na vodu. Turismus je jedním z jejich největších spotřebitelů. Pro tureckou zahraniční politiku jsou důležité její vztahy s okolními státy. Jako příklad byly vybrány státy jako jsou Řecko, Sýrie a Izrael.

Klíčová slova

Cestovní ruch, turisté, Turecko, AKP, PKK, zahraniční politika

Abstract

The bachelor thesis focuses on the development of tourism in Turkey. It describes its development from the beginning of the 20th century to the present day. The thesis highlights selected factors that negatively affect Turkish tourism. The selected factors were terrorism, the 2016 coup attempt, the earthquake and the COVID-19 pandemic. These factors affect the number of foreign tourist arrivals that head to Turkey every year. Attention is also paid to the impact of mass tourism on the environment, especially on water. Tourism is one of their biggest consumers. Turkey's relations with neighbouring countries are important for its foreign policy. States such as Greece, Syria and Israel have been chosen as examples.

Key words

Tourism, tourists, Turkey, AKP, PKK, foreign policy

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Dominika PŠENICOVÁ**
Osobní číslo: **R21563**
Studijní program: **B0588A330001 Mezinárodní rozvojová a environmentální studia**
Téma práce: **Vývoj turismu v Turecku**
Zadávatel: **Katedra rozvojových a environmentálních studií**

Zásady pro vypracování

Turismus je stále rostoucím fenoménem, který ovlivňuje ekonomiky mnoha rozvojových i vyspělých států. Tato bakalářská práce se věnuje právě vývoji turismu v Turecku od roku 1980 až do současnosti. V tomto vymezeném období jsou také rozebrány události, které mohly ovlivnit vývoj turismu. Okrajově jsou zmíněny také vztahy Turecka s jeho okolními státy, a to zejména s Řeckem, Izraelem a se Sýrií. V práci jsou zmíněny nejoblíbenější turistické destinace a památky, které každoročně lákají velké množství turistů z celého světa. Turisté mířící do Turecka nevyhledávají striktně jen rekreaci v letoviscích, ale je pro ně atraktivní i jeho velké množství přírodních a historických památek, z historických památek to je např. Efez či Trója, a z přírodních např. Pamukkale.

Rozsah pracovní zprávy: **10 – 15 tisíc slov**
Rozsah grafických prací: **dle potřeby**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

- AYTÜRK, İlker. Between Crises and Cooperation: The Future of Turkish-Israeli Relations. *Insight Turkey* [online]. 2009, 11(2), 57-74 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/26331174>
- GOKOVALI, Ummuhan. Contribution of Tourism to Economic Growth in Turkey. *Anatolia*[online]. 2011, 21(1), 139-153 [cit. 2023-02-25]. ISSN 2156-6909. Dostupné z: doi:10.1080/13032917.2010.9687095
- GÜL, Hasan. Effect of foreign demand increase in the tourism industry: a CGE approach to Turkey. *Anatolia*[online]. 2015, 26(4), 598-611 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: doi:10.1080/13032917.2015.1044016
- IŞIK MADEN Selen, Gülay BULGAN a Sinan YILDIRIM. The Effect of Tourism Sector on Economic Growth: An Empirical Study on Turkey. *Journal of Yasar University* [online]. 2019, 14(55), 215-225 [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: <https://dergipark.org.tr/download/article-file/799025>
- KROPÁČEK, Luboš. *Bližký východ na přelomu tisíciletí: Dynamika přeměn v muslimském sousedství Evropy*. Praha: Vyšehrad, 1999. Moderní dějiny (Vyšehrad). ISBN 80-702-1298-5.
- ORHAN, Oytun a Sabiha SENYÜCEL GÜNDOĞAR. *EFFECTS OF THE SYRIAN REFUGEES ON TURKEY* [online]. Report No:195. Turkey: ORSAM a TESEV, 2015 [cit. 2023-02-27]. ISBN 978-605-4615-95-7. Dostupné z: http://cib-uclg.org/sites/default/files/a_report_-_effects_of_the_syrian_refugees_on_turkey_1.pdf
- PIRICKÝ, Gabriel. *Stručná historie států: Turecko*. 1. Praha: Libri, 2006. ISBN 80-7277-323-2.
- SAVAŞ, Bilal. Analyzing the impact of international tourism of the economic growth in Turkey. *ZKU Journal of Social Sciences* [online]. 2010, 6(12), 121-136 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <https://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423937079.pdf>
- SIEGL, Erik. *Islám oersu modernizace?: náboženství, sekularismus a rozvoj v Turecku : pohled Turguta Özala*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2013. ISBN 978-80-87558-14-0.

UZAR, Umut a Kemal EYUBOGLU. Can tourism be a key sector in reducing income inequality? An empirical investigation for Turkey. *Asia Pacific Journal of Tourism Research* [online]. 2019, 24(8), 822-838 [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: doi:10.1080/10941665.2019.1636105

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Nikola Medová, PhD.**
Katedra rozvojových a environmentálních studií

Datum zadání bakalářské práce: **30. ledna 2023**

Termín odevzdání bakalářské práce: **11. dubna 2024**

LS.

doc. RNDr. Martin Kubala, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Zdeněk Opršal, Ph.D.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 22. března 2023

Obsah

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	9
SEZNAM ZKRATEK	10
ÚVOD	11
CÍLE A METODY	13
1 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA TURECKÉ REPUBLIKY	14
1.1 PŘÍRODNÍ PODMÍNKY.....	14
1.2 ZAHRANIČNÍ POLITIKA.....	16
2 VÝVOJ TURISMU V TURECKU	17
2.1 HISTORIE TURISMU	18
2.2 TURISMUS OD ROKU 2000	22
3 DOPADY TURISMU	25
3.1 EKONOMICKÉ DOPADY TURISMU	25
3.2 DOPADY MASOVÉHO TURISMU	27
3.2.1 <i>Dopady masového turismu na životní prostředí</i>	28
4 VLIV VYBRANÝCH VNĚJŠÍCH FAKTORŮ A KRIZÍ NA TURISMUS	29
4.1 PŘÍRODNÍ KATASTROFY – ZEMĚTŘESEŇI.....	30
4.2 TERORISMUS	31
4.3 POKUS O POLITICKÝ PŘEVRAŤ V ROCE 2016.....	33
4.4 PANDEMIE V ROCE 2020	35
5 VZTAHY S VYBRANÝMI OKOLNÍMI STÁTY	36
5.1 ŘECKO	36
5.2 SÝRIE	40
5.3 IZRAEL.....	44
6 ZÁVĚR	49
7 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	52

Seznam tabulek a grafů

Seznam tabulek

Tabulka 1: Počet zahraničních turistů, celkový příjem z turismu a průměrné výdaje turistů .. 24

Seznam grafů

Graf 1: Celkový počet turistů v Turecku v letech 2014-2023 24

Graf 2: COVID-19 v Turecku mezi lety 2020-2023 36

Graf 3: Počet řeckých turistů v Turecku mezi lety 2007-2023..... 40

Graf 4: Počet syrských turistů v Turecku mezi lety 2007-2023 43

Graf 5: Počet izraelských turistů v Turecku mezi lety 2007-2023 48

Seznam zkratek

AKP	Strana spravedlivosti a rozvoje
EHS	Evropské hospodářské společenství
ER	Evropská rada
ES	Evropské společenství
EU	Evropská unie
HDP	Hrubý domácí produkt
HDP	Lidová demokratická strana
HLLC	Rada pro spolupráci na vysoké úrovni (High-level Cooperation Council)
CHP	Republikánská lidová strana
IHH	Nadace pro lidská práva a svobody a humanitární pomoc (Humanitarian Relief Foundation)
ILO	Mezinárodní organizace práce
IS	Islámský stát
MIT	Národní zpravodajská organizace
NATO	Severoatlantická aliance
OBSE	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OCHA	Úřad pro koordinaci humanitárních záležitostí
OOP	Organizace pro osvobození Palestiny
OSN	Organizace spojených národů
PKK	Strana kurdských pracujících – definovaná EU jako teroristická organizace
SDF	Syrské demokratické síly
SPO	Státní Plánovací Organizace
TÜROB	Asociace tureckých hotelů
TÜRSAB	Asociace tureckých cestovních kanceláří
UNWTO	Světová organizace cestovního ruchu
WHO	Světová zdravotnická organizace
WTTC	Světová rada pro cestování a cestovní ruch
YPG	Lidové obranné jednotky
TURKSTAT	Turecký statistický institut
GTI	Globální teroristický index

Úvod

Turecko patří mezi nejnavštěvovanější země světa, která ročně přiláká desítky milionů zahraničních turistů. Jeho rozmanitá kultura a příroda je velkým lákadlem pro mnoho cestovatelů z celého světa. Díky rostoucí popularitě cestovního ruchu, zejména ve 21. století, se zvýšil také celosvětový objem turistů. Pro mnoho lidí je turismus už nedílnou součástí jejich životů, protože díky němu mohou poznávat cizí kultury, naučit se novým jazykům a také získat nové zkušenosti.

Pro toto téma se autorka rozhodla zejména po jejím vycestování za sezonní práci do Turecka v červnu roku 2023. Během této tří měsíční návštěvy si autorka uvědomila, jaký podstatný význam má cestovní ruch pro Turecko. Turecký cestovní ruch nemusí být pouze odkázán do rukou velkých rekreačních letovisek, a to zejména proto, že nabízí řadu přírodních a kulturních památek, které vybízejí k aktivnímu poznávacímu turismu. Nicméně právě díky jeho rozmanitosti si každý turista najde něco svého. Na své si v Turecku přijdou turisté vyhledávající aktivní dovolenou, ale i ti, kteří cestují spíše za kulturou.

Turismus je důležitou součástí ekonomiky každého státu, není tomu jinak ani v Turecku. Turismus přispívá k celkovému HDP země, k zaměstnanosti a také zajišťuje příliv zahraniční měny a investic do země. Turecko si začalo všímat důležitosti cestovního ruchu již na počátku 20. století, ale aby mohlo konkurovat ostatním středozezemním turistickým destinacím jako jsou Itálie, Řecko a Španělsko, muselo zřídit instituce, které by pomohly v rozvoji tureckého turismu. Tyto instituce dohlížely na celkový chod turismu, spravovaly turistická zařízení, ale také určovaly potřebné standardy, pro již fungující nebo pro nově vznikající zařízení. Instituce jako bylo Generální ředitelství tisku, publikací a cestovního ruchu; Turistická banka a Státní plánovací organizace a řada dalších se zasadily o rozvoj tureckého cestovního ruchu. Díky všem těmto krokům, které turecká vláda podnikla, se Turecko mohlo stát mezinárodně uznávanou turistickou destinací.

Turecko je ovlivněno také jeho zahraniční politikou s okolními státy. Vybranými státy pro ilustraci turecké zahraniční politiky byly Řecko, Sýrie a Izrael. Se všemi těmito státy je turecká historie již spjatá, nicméně v průběhu let byly vzájemné vztahy často napjaté a v případě každého státu byla důvodem jiná příčina. S Řeckem mělo Turecko neshody ve vztahu ke kontinentálnímu šelfu Egejského moře nebo v rámci migrační krize. Nicméně tyto neshody

mají i historické kořeny, zejména kvůli rozdílnému náboženskému pozadí, kdy na straně Řecka jsou ortodoxní křesťané a na straně Turecka muslimové. Syrsko-turecké vztahy byly pro změnu ovlivněny rozepří o území Hataye na jihovýchodě země a také otázkou terorismu, kdy po dlouhou dobu Sýrie poskytovala útočiště pro vůdce PKK. Při pohledu na izraelsko-turecké vztahy tomu není jinak. I přesto, že bylo Turecko první muslimskou zemí, který uznala Izrael jako stát, vztahy těchto zemí byly proměnlivé, kdy docházelo ke střídání období sblížení a rozepří. Důležitou roli v tomto vztahu odehrála situace v Gaze a otázka týkající se Palestiny, kdy se Turecko mnohokrát přidalo na stranu Palestinců. K nejnovějším událostem ovlivňujícím vzájemný vztah napomohla válka Izraele s Hamásem, která započala 7. října 2023.

Cíle a metody

Bakalářská práce je zaměřená na rozvoj turismu v Turecku. Jejím cílem je detailně popsat tento proces a nastínit, jak se v historii měnila role turismu v rámci Turecké republiky a jak si vede dnes. Práce popisuje vybrané faktory, které ovlivňují turecký cestovní ruch. Jako vybrané zástupce těchto faktorů autorka zvolila terorismus, pandemii COVID-19, přírodní faktory, z nich bylo vybráno zemětřesení a pokus o politický převrat z roku 2016. Pozornost je také věnována vlivu zahraničních vztahů Turecka s Řeckem, Sýrií a Izraelem na cestovní ruch v zemi. Autorka si v rámci bakalářské práce stanovila výzkumné otázky, pro které se pokusí najít odpověď. První otázkou je: „Jaké události měly zásadní vliv na vývoj turismu od roku 2000?“ a druhou otázkou je: „Jaký vliv má terorismus na turecký cestovní ruch?“

Jako metodu zpracování si autorka zvolila literární rešerši spolu s metodou kompilace. V přípravné fázi se autorka věnovala sběru dat a jejich následné analýze. Získaná data byla poté zpracována a interpretována. Informace byly čerpány z primárních zdrojů (TURKSTAT, OECD, WTTC, WHO) a ze sekundárních zdrojů (odborné články, knihy a časopisy), tyto sekundární zdroje v práci výrazně dominovaly. Autorka čerpala převážně z anglických zdrojů, neboť turecký turismus není zatím příliš popisován v českých odborných publikacích.

Pro pochopení vývoje turismu v Turecku byly pro autorku klíčové články tureckých profesorů Medeta Yolala a Ahmeta Nohutçu. Článek Medeta Yolala z roku 2016, se věnuje historii vývoje tureckého turismu od konce 19. století, kdy se díky Orient expresu zvýšila míra cestování na poloostrov Malá Asie, až do roku 2013, kdy skončila platnost devátého rozvojového plánu. Ahmet Nohutçu ve svém článku z roku 2002 analyzuje vývoj politiky cestovního ruchu v Turecku a popisuje zde změny, ke kterým došlo v posledních dvou desetiletích 20. století. Další důležitou prací, ze které autorka čerpala byl článek tureckých autorů Bilgela a Karahasana z roku 2017, který se zabývá dopady separatistického terorismu PKK na ekonomický rozvoj Turecka. Podstatnými byly také články autorů: Öndery a Durguna z roku 2008, který se věnuje vztahu tureckého cestovního ruchu se zaměstnaností; Egresiho z roku 2016, jenž se zaměřuje na masový turismus a jeho dopady; Esena a Gumusciho z roku 2017 popisujícího pokus o státní převrat z roku 2016; Grigoriadise z roků 2020 a 2022, oba jeho články se soustředí na vývoj turecko-řeckých vztahů.

1 Základní charakteristika Turecké republiky

Turecká republika je parlamentní republikou, v jejímž čele stojí prezident. Poslední volby, které proběhly v roce 2023 vyhrál Recep Tayyip Erdoğan (dále jen Erdogan), ten je v čele státu již od roku 2014. Turecko se nachází mezi Euroasijskou, Africkou a Arabskou tektonickou deskou na Alpínsko-Himalájském horském pásmu. Zejména díky jeho poloze je Turecko tektonicky aktivní zemí. Jedná se o transkontinentální zemi spojující dva kontinenty, Asii a Evropu (Nazik, et al., 2019). Turecká republika se rozprostírá na poloostrově Malá Asie a částečně na severovýchodě zasahuje i na Balkánský poloostrov. Je rozdělena na asijskou a evropskou část, hranici mezi nimi tvoří průlivy Bospor a Dardanely, které také oddělují Balkánský poloostrov od poloostrova Malá Asie. Státy asijského kontinentu byly z pohledu Evropy rozděleny na Blízký východ, Střední východ a Dálný východ. Bývalý ministr zahraničí Spojených států v letech 1953 až 1959 John Foster Dulles definoval Blízký východ jako: „oblast ležící mezi Libyí na západě, Pákistánem na východě, Tureckem na severu a Arabským poloostrovem na jihu“ (Davison, 1960, s. 665). Do oblasti Blízkého východu později zahrnul také Súdán a Etiopii (Davison, 1960). Těchto definic Blízkého východu existuje celá řada, např. Cambridge Dictionary uvádí, „že se jedná o oblast od východního Středomoří po Írán, včetně Sýrie, Jordánska, Izraele, Libanonu, Saudské Arábie, Íránu a Iráku a někdy také Egypta“ (Cambridge Dictionary, 2024).

1.1 Přírodní podmínky

Evropská část Turecka je označována jako Thrákie a asijská část jako Anatolie, ta někdy bývá také označována jako Malá Asie. Celková rozloha Turecka je 783 562 km² a z této rozlohy pouze 3 % země náleží evropské části. Turecká republika sousedí na severovýchodě s Gruzíí, na východě s Arménií, Ázerbájdžánem (přesněji s jeho exklávou Nachičevan), Íránem, Irákem a Sýrií, na severozápadě s Bulharskem a na západě s Řeckem. Na jihu přes Středozemní moře sousedí s Kyprem (Šírová, 2011). Východní část ostrova se vyznačuje vysokohorskou krajinou, pramení zde řeky Eufrat a Tigris a nachází se zde mimo jiné i nejvyšší vrchol Turecka hora Ararat (5137 m. n. m.). Většina tureckého reliéfu je tvořena vysokými náhorními plošinami a horskými masivy, které se výrazně vyvyšují nad okolními moři (Černé, Egejské, Marmarské a Středozemní). Ve vnitrozemí nadmořská výška roste směrem na východ k Anatolské vrchovině, která navazuje na pohoří Kavkaz a Zagros (Kuzucuoğlu, 2019). Turecko má poměrně vysokou nadmořskou výšku ve srovnání se svými sousedy. Polovina jeho území je vyšší než 1000 metrů

a dvě třetiny území se nachází ve výškách přesahujících 800 metrů. Od východu na západ se územím táhnou horská pásma (Turkey's physical geography, 2024).

Nedaleko od pobřeží Egejského moře, na západě Turecka dnes nalezneme jednu z nejnavštěvovanějších památek země a tou jsou ruiny historického města Efes. To bylo v minulosti považováno za jedno z nejvýznamnějších měst na území Malé Asie. Další důležitou historickou památkou, kterou je potřeba zmínit, jsou zříceniny starověkého města Trója, které proslavil Homér se svým eposem Illias (Turecko.cz, 2024). Avšak turisté v Turecku nenavštěvují pouze historické památky. Velké oblibě se těší Turecká riviéra, které nabízí průzračné moře s dlouhými plážemi, jedněmi z nejoblíbenějších letovisek na tomto pobřeží jsou Antalya či Kemer, další oblíbenou oblastí je jednoznačně Egejská riviéra, na niž najdeme letoviska jako jsou Bodrum a Marmaris. V rámci přírodních památek nelze opomenout Pamukkale. Lokalita získala na popularitě zejména pro své vápencové terasy s průzračnou modrou vodou či své termální prameny. Mezi další významné památky určitě patří Kappadokie či Istanbul. Rozmanitá geografie Turecka nabízí turistům také velké množství přírodních zajímavostí, jako jsou národní parky, přírodní rezervace, vodopády či pohoří. Oblíbenými mezi turisty jsou národní park Göreme či Aladaglar, které přímo vyzývají turisty k jejich návštěvě, známé jsou zejména pro svou divokou přírodu. Národní park Göreme spolu se skalními lokalitami v Kappadokii byl zapsán na seznam UNESCO v roce 1985 (Invia, 2018). V Turecku si přijdou na své i turisté, kteří vyhledávají aktivnější formu turismu, jako je vysokohorská turistika, cyklistika či lyžování.

V Turecku se nachází velké množství řek a jezer, které slouží nejen jako zásobárna vody, ale také představují důležité ekosystémy. Řeky na území Turecka spadají do sedmi povodí. Do Černého moře ústí řeky Sakarya, Filyos, Kizilirmak, Yeşilirmak a Çoruh (Yazici a Bal, 2022). V oblasti východního Černého moře se nacházejí krátké, ale přesto vodnaté řeky, jako příklad lze uvést řeka Ikizdere. V povodí Marmarského moře je nejdelší řekou Kocayaç pramenící na hoře Murat. V povodí Středozemního moře mezi hlavní řeky patří: Aksu, Ceyhan, Göksu, Köprüçay, Seyhan a Manavgat. Do povodí Kaspického moře se vlévají velké řeky, například Aras a Kura. Do Indického oceánu odtéká voda z Turecka přes Perský záliv, kde se do něj vlévají řeky Eufrat a Tigris (Turkey's physical geography, 2024). V Turecku se nachází celkově více než 600 povodí, 120 přírodních horských jezer a 706 uměle vytvořených přehrad (Yazici a Bal, 2022). Území Anatólie je znamenitým regionem, který se pyšní velkým množstvím jezer. V tomto regionu se nachází většina tureckých jezer a to především v jeho východní části

severně od pohoří Taurus. Toto území severně od pohoří Taurus také nazýváno jako jezerní oblast. Jezera jsou pozůstatky kdysi rozsáhlých vnitrozemských jezer, která se kdysi nacházela ve střední a východní Anatolii (Giannetto a Innal, 2021). Největším jezerem Turecka je jezero Van, které se nachází v nadmořské výšce 1846 metrů a jeho rozloha činí 3171 km², zároveň také představuje nejhlubší turecké jezero s hloubkou více než 100 m. Jezero Van je zároveň jedno z nejslanějších jezer světa. Druhým největším jezerem je jezero Tuz, které se nachází v nadmořské výšce 925 metrů a jeho rozloha je 1500 km² (Yazici a Bal, 2022). Obecně lze říct, že Turecko je ze strany středoevropského obyvatelstva mylně vnímáno jako sušší země. Nicméně tato domněnka není zcela správná, jelikož Turecko se pyšní rozmanitým klimatem se spousty jezer, významnými toky, které v mnoha případech mají geopolitický vliv i na zahraniční politiku země.

1.2 Zahraniční politika

Při zkoumání základní charakteristiky Turecké republiky nelze opomenout ani její politický kontext. Jako sekulární stát se Turecko považovalo za zemi s charakterem podobným západním státům. Prioritou turecké zahraniční politiky ve 20. a na počátku 21. století byla snaha o členství v Evropské unii (dále EU). V průběhu let se Turecko angažovalo v mnoha různých evropských záležitostech. Mezi ně lze zařadit jeho členství v Evropské radě (ER) v roce 1949, Organizaci Severoatlantické smlouvy (dále NATO) v roce 1952, v Evropském hospodářském společenství (EHS) v roce 1959, Organizaci pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) v roce 1961, Evropském společenství (ES) v roce 1964 a v Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) v roce 1973 (Kapucu a Palabiyik, 2008). Žádost o plné členství v EU podalo Turecko 14. září v roce 1987, nicméně žádost byla o dva roky později zamítnuta. V roce 1995 byla podepsána dohoda mezi Tureckem a EU o celní unii a k uznání Turecka jako oficiálního kandidáta na plné členství došlo 12. prosince roku 1999 (Minardi, 2016). Turecko muselo projít mnoha reformami, proto aby bylo schopné splňovat normy EU, i přesto ale došlo k přerušení přístupového procesu. Překážky, které znemožňují Turecku vstup do EU nalezneme v různých oblastech, např. v politice, ekonomice či geografii. Jedním z problémů je turecká vládnoucí strana AKP (Strana spravedlivosti a rozvoje) Ta je kritizována hlavně pro svoje autoritářské postoje. V zemi dochází k porušování lidských práv, omezování svobody tisku, a právě to vyvolává členských států EU značné obavy. Další obavou se jeví velké množství tureckého obyvatelstva, což by mohlo znamenat, že by Turecko mělo velký vliv v rámci unie. Znepokojivé pro řadu členských států je také malá vzdálenost Turecka od států, které jsou často sužovány konflikty jako jsou Írán, Irák a Sýrie. Důležitou překážku představuje konflikt mezi

Řeckem a Tureckem, který je způsoben jejich rozdílnými postoji k otázce Kypru. Nicméně těchto problémů či obav z přijetí Turecka do EU je celá řada. V roce 2019 pozastavil Evropský parlament přístupová jednání s Tureckem na dobu neurčitou (Schengen Visa, 2023). I přes přerušování tohoto procesu si Turecko nadále drží svou pozici mezi nejoblíbenějšími destinacemi nejen pro Evropany.

2 Vývoj turismu v Turecku

Cestovní ruch se začal rozvíjet současně s rozvojem socioekonomických struktur zemí po 2. světové válce a okamžitě se stal jedním z nejrychleji se rozvíjejících a expandujících odvětví světové ekonomiky této doby (Şen a Salman, 2018). Turismus byl zvolen jako alternativní strategie pro hospodářský rozvoj v mnoha rozvojových zemích, včetně Turecka (Tosun a Jenkins, 1996). Turecká republika disponuje velkým množstvím přírodních a kulturních bohatství, která jsou zdrojem mnoha příležitostí pro rozvoj (Levent et al., 2024). Cestovní ruch je odvětvím, které do zemí přináší příliv zahraniční měny a mimo jiné také přispívá k rozvoji ostatních odvětví (Erkan a Bozduman, 2019).

V cestovním ruchu došlo v průběhu let k přeorientování od tzv. modelu 3S (sun-sea-sand), který označuje cestovní ruch zaměřený na slunce, moře a písek na tzv. model 3E (entertainment – education - environment), který je orientován na zábavu, vzdělání a životní prostředí. Tyto modely slouží jako klíčové kritérium při rozhodování turistů pro návštěvu dané destinace (Keskin a Cansiz, 2010). Turecká politika cestovního ruchu se zaměřuje převážně na pobřežní turismus. K jejímu uplatnění došlo díky pětiletým rozvojovým plánům v 60. letech 20. století. V rámci pětiletých plánů byl cestovní ruch zvolen jako prioritní odvětví v ekonomickém rozvoji Turecka (Şen a Salman, 2018).

Autoři Keskin a Cansiz (2010) poukazují na dva klíčové faktory, které sehrály významnou roli v růstu cestovního ruchu v Turecku:

1. S nárůstem zaměstnanců a jejich náročnějšími pracovními podmínkami začala stoupat také jejich touha po řádném odpočinku a dovolené.
2. Jako druhý faktor lze označit enormní pokrok v rozvoji technologií, dopravy (železniční sítě, letecké společnosti), komunikací (internet) a ubytovacích zařízeních (hotely).

2.1 Historie turismu

Orient je nejen původním domovem evropských nejstarších kolonií, ale je i zdrojem jejich jazyků. Nicméně často dochází k mýlce a jako Orient bývá mnohdy chybně označován Dálný východ, a to především oblasti dnešní Číny a Japonska (Said, 1978). Ke konci 19. století výrazně vzrostla míra cestování na poloostrov Malá Asie, hlavně díky vylepšené dopravní infrastruktuře. Orient express sloužil jako přepychový vlak, převážející lidi z Paříže do tureckého Istanbulu již v roce 1883. Orient express hrál podstatnou roli v rozvoji tureckého turismu (Yolal, 2016).

Počátky v organizaci cestovního ruchu v Turecku sahají až do roku 1923, kdy byla založena Asociace cestovatelů, která měla klíčový vliv na cestovní politiku v zemi. V roce 1930 došlo k jejímu přejmenování na Klub turistů a automobilů, který se zaměřoval především na turisty přijíždějící do Istanbulu. Jeho úkolem byla regulace cen turistických atrakcí, organizace setkání a kurzy pro turistické průvodce. Po dobu deseti let měl na starosti turistické aktivity v celé zemi (Tezcan, 2004). Nicméně k prvnímu začlenění otázky cestovního ruchu do státní správy v Turecku došlo v roce 1934, kdy byl zřízen Úřad pro cestovní ruch jako oddělení Ministerstva hospodářství. Následně v roce 1939 došlo ke zřízení Ředitelství cestovního ruchu v rámci Ministerstva obchodu (Barutçugil, 1984). V roce 1943 bylo založeno Generální ředitelství tisku, které prošlo proměnou a v roce 1949 se z něj stalo Generální ředitelství tisku, publikací a cestovního ruchu. Zájem turecké vlády o cestovní ruch se zvýšil po setkání prvního turistického poradního výboru, jehož zpráva vytvořila základ pro vytvoření Turecké národní politiky cestovního ruchu. Program vytvořený výborem byl zásadním dokumentem, který později ovlivnil Zákon o podpoře turismu z roku 1953 a také sloužil jako inspirace při tvorbě pětiletých rozvojových plánů v rámci plánovací rozvojové éry v roce 1963 (Yolal, 2016). Zákon o podpoře turismu přinesl nový licenční systém, který určoval potřebný standard a kvalitu služeb v turistických zařízeních. Za splnění a dodržování byl následně turistickým zařízením udělen certifikát cestovního ruchu (Nohutçu, 2002).

Rok 1955 byl ve znamení založení Turistické banky, která fungovala jako organizační nástroj pro politiku cestovního ruchu. Banka poskytovala finanční prostředky soukromému sektoru na provoz zařízení určených pro turismus. Turistická banka také skupovala a následně i renovovala vybrané historické stavby za účelem jejich následného využití v rámci cestovního ruchu (Yolal, 2016). V roce 1957 došlo k přeorganizování Generálního ředitelství tisku, publikací a

cestovního ruchu a jeho význam vysoce vzrostl, jelikož povýšil na úroveň ministerstev. Díky tomu byla politika cestovního ruchu konečně spravována na vládní úrovni (Yolal, 2016).

Po vojenském převratu v květnu roku 1960 vstoupilo Turecko spolu s ústavou z roku 1961 do tzv. **plánovací rozvojové éry**. Nová státní správa zvýšila zásahy do ekonomiky. Jedním z jejích prvních opatření bylo založení Státní Plánovací Organizace (SPO) v roce 1961, která měla za úkol optimalizovat využití národních zdrojů a dosáhnout ekonomického růstu pomocí pětiletých rozvojových plánů (Nohutçu, 2002). Pětileté rozvojové plány představují důležité politické dokumenty, které obsahují informace o zdrojích rozvojových cílů v dlouhodobém časovém horizontu a předpisech, které mají být v Turecku přijaty. Základními cíli rozvojových plánů bylo např. zvýšení produktivity a exportu, zvýšení zaměstnanosti, podpora rozvoje zaostalých regionů, které jsou bohaté na přírodní zdroje, zajištění lepšího života pro turecké občany a zvýšení jejich životní úrovně. První z těchto plánů platný v letech (1963 až 1967) se soustředil na řešení problému nezaměstnanosti, která vznikla v důsledku rychlého procesu urbanizace (Akca, 2018). Pro osoby s nižší kvalifikací nebylo dostatečné množství pracovních příležitostí odpovídajících jejich schopnostem, což vedlo k situaci, kdy poptávka po pracovní síle převýšila nabídku a to mnohokrát. Tento nadměrný tlak na pracovní trh zapříčinil situaci, kdy bylo více lidí hledajících práci než dostupných pracovních pozic, což způsobilo šíření nezaměstnanosti ve velkém měřítku.

V roce 1963 došlo k významnému posunu ve vývoji tureckého cestovního ruchu, kdy vláda začala projevovat vážný zájem o vytvoření specializované vládní organizace Ministerstva cestovního ruchu. Ideou vlády bylo, aby vzniklé ministerstvo bylo kompetentní k řešení těchto tří atributů: k podpoře cestovního ruchu, k jeho efektivní správě a ke komplexnímu dohledu nad tureckým turismem (Nohutçu, 2002). Hlavními cíli ministerstva byla podpora domácího a zahraničního cestovního ruchu, jeho transformace na produktivní odvětví národní ekonomiky a maximalizace jeho efektivity a potenciálu (Barutçugil, 1984). V 60. letech 20. století byly stanoveny základní priority turismu v rozvojových plánech, které připravila Státní Plánovací Organizace. Ve stejném roce bylo přejmenováno Ministerstvo pro tisk, publikace a podporu na Ministerstvo cestovního ruchu a podpory (Nohutçu, 2002). Ministerstvo se zabývalo plánováním, výdejem licencí, dohlíželo na provoz již existujících zařízení a na starost mělo mimo jiné i určování základních sazeb hotelových pokojů. Došlo také k otevření školících center, které pomáhaly s vysokou poptávkou po kvalifikované pracovní síle (Göymen, 2000).

Během 60. let 20. století došlo v Turecku k významnému nárůstu zahraničního turismu díky opatřením podporujícím cestovní ruch. Počet zahraničních turistů výrazně vzrostl a to ze 198 000 v roce 1963 na 724 000 v roce 1970. Tento pozitivní vývoj měl výrazný ekonomický přínos, kdy rozdíl v příjmech z cestovního ruchu činil 44 milionů amerických dolarů za dobu 7 let (Nohutçu, 2002). Rozvoj odvětví cestovního ruchu pokračoval i na počátku 70. let, kdy se počet turistů zvýšil až na 1 341 000 v roce 1973 (Yolal, 2016). V roce 1971 byla zřízena Asociace tureckých hotelů (TÜROB), která se stala významnou nevládní organizací a mezi jejíž členy patří kvalifikovaní hoteliéři a společnosti z oblasti cestovního ruchu. Asociace tureckých hotelů se aktivně angažuje v tom, aby zajistila, že rozvoj cestovního ruchu a turistických zařízení bude reflektovat aktuální potřeby a měnící se trendy. Dále koordinuje aktivity s vládními úřady, institucemi a dalšími aktéry v oblasti cestovního ruchu (TÜROB, 2024). O rok později byla založena Asociace tureckých cestovních kancelářů (TÜRSAB), která představovala významný pokrok pro turecký cestovní ruch (Nohutçu, 2002). Jejimi hlavními cíli byla ochrana turistů a dále také zastoupení rostoucího počtu cestovních kancelářů, stanovení základních pravidel pro jejich uvedení do provozu a zavedení profesní etiky. Asociace také spolupracovala s Ministerstvem cestovního ruchu na podpoře domácího a zahraničního turismu (Göymen, 2000). Asociace cestovních kancelářů je stále jednou z předních institucí, které se aktivně podílejí na správném chodu turismu v Turecku (Nohutçu, 2002). Navzdory trvalému růstu došlo v roce 1974 k poklesu počtu zahraničních turistů v důsledku světové ropné krize. Od tohoto období až do roku 1980 se turecká ekonomika potýkala s pomalým růstem, ovlivněným nedostatečnou vyspělostí infrastruktury a institucí, teroristickými útoky a sociálními nepokoji (Nohutçu, 2002).

Na konci 70. let 20. století Turecko postihla hospodářská krize. Za jediné možné řešení byla považována ekonomika podporující export. Proto byla 24. ledna 1980 přijata opatření, která preferovala odvětví orientovaná na export (Tosun, 1999). Spolu s těmito opatřeními došlo také k liberalizaci trhů a byly odstraněny překážky pro vývoz a dovoz (Uzar a Eyuboglu, 2019). Jako nejdůležitější nástroje pro zlepšení ekonomiky byly považovány: tržní síla, politika růstu orientovaná na vývoz a privatizace (Tosun, 1999). Dlouhodobým problémem, který trápil tureckou ekonomiku byla záporná platební bilance. Bylo tedy zřejmé, že Turecko naléhavě potřebuje přísun zahraniční měny, aby došlo ke snížení schodku běžného účtu a ke splacení státního dluhu. Z tohoto důvodu vzniklo již dříve zmíněné Ministerstvo cestovního ruchu, které mělo na starost záležitosti týkající se rozvoje cestovního ruchu (Tosun et al., 2003).

K výraznějším změnám, které ovlivnily turismus došlo až po roce 1980. V roce 1982 Turecko vydalo zákon podporující cestovní ruch (Encouragement Law). Tento zákon zahájil novou éru liberalismu a snažil se překonat řadu překážek a problémů, včetně nedostatečné spolupráce mezi různými organizacemi v odvětví cestovního ruchu. Zákon přišel s komplexním systémem podnětů, který využíval jako hlavní nástroje Ministerstvo cestovního ruchu a Turistickou banku (Çetinel a Yolal, 2009). Spolu s tímto zákonem se Turecko začalo soustřeďovat na budování prostředí příhodného pro potřebný masový turismus, který by zemi pomohl zvýšit celkové množství zahraničních turistů (Yolal, 2016). Během 80. let se Turecko stalo velmi populární destinací pro evropské turisty. Do roku 1989 se Turecku podařilo přilákat téměř 4,5 milionů zahraničních turistů zejména z oblasti západní Evropy, přesněji z tehdejšího západního Německa, Spojeného Království, Francie, ale také z USA či bývalé Jugoslávie (Cooper a Ozdil, 1992).

Do roku 1990 byla zřízena Organizace veřejného sektoru pro turismus a Turecku se podařilo získat uznání jakožto mezinárodní turistická destinace, jehož hlavními lákadly jsou jednoznačně dlouhé pláže, bohatá kultura, historie a pestrá příroda. Přestože byl Turecku přiřazen titul mezinárodní turistické destinace, země nebyla připravena na nával zahraničních turistů, který následoval. Turecko se stalo destinací, kam mířila vlna masového turismu. Přesto se ale turecké úřady nijak nepodílely na redukci či kontrole růstu počtu zahraničních turistů, neboť vnímaly nával turistů pozitivně, jelikož je zajímal pouze objem. Díky tomu ale počet přijíždějících turistů brzy převýšil počet ubytování a potřebné infrastruktury, což zapříčinilo, že bylo Turecko vnímáno za špatně naplánovanou, nepřipravenou a nekvalitní destinaci (Cooper a Ozdil, 1992). Turecký cestovní ruch v 90. letech čelil řadě závažných krizí, jako byla válka v Perském zálivu v roce 1991, terorismus, občanská válka v bývalé Jugoslávii v letech 1991-2001, hospodářská krize v roce 1994 a dvě zemětřesení v průmyslové severozápadní oblasti Turecka v roce 1999 (Yolal, 2016). Celkový počet turistů, který před érou plánovaného rozvoje dosahoval 200 000, se vyšplhal v roce 1990 až na 5,5 milionů osob a příjmy z cestovního ruchu činily 327 milionů dolarů. Ve stejném roce se průměrné výdaje na osobu pohybovaly okolo 621 dolarů (Bilici a Erkem, 2022). I přesto, že cestovní ruch čelil řadě závažných krizí, byl schopen od 90. let 20. století až do současnosti dosáhnout významného nárůstu počtu turistů. Podle statistik bylo Turecko v roce 1997 19. nejoblíbenější destinací podle počtu přijíždějících turistů, zlepšilo si výrazně svou pozici z roku 1980, kdy se nacházelo na 52. místě (Duman a Kozak, 2010).

2.2 Turismus od roku 2000

V roce 2000 se celkový počet zahraničních turistů přiblížil k 10,5 milionům osob a příjmy z cestovního ruchu se pohybovaly ve výši 5,2 miliard dolarů. Výše průměrných výdajů na osobu se oproti roku 1990 zvýšila, a to hned o 144 dolarů na 765 dolarů. Tento rozmach turistického průmyslu byl výsledkem strategických plánů a investic do odvětví cestovního ruchu. Po tomto roce začal turecký cestovní ruch rapidně sílit (Bilici a Erkem, 2022). V polovině února roku 2001 zažilo Turecko jednu z nejzávažnějších hospodářských krizí v novodobé historii. V důsledku této krize došlo k výraznému poklesu hrubého domácího produktu, jeho hodnota klesla z 201,4 miliardy dolarů v roce 2000 na 148 miliard dolarů v roce 2001 (Okumus a Karamustafa, 2005). Tato krize a její důsledky poukázaly na to, že firmy v cestovním ruchu a ani vláda nemohly tuto událost předvídat a adekvátně se na ni připravit. Turecko reagovalo na krizi prostřednictvím provizorních a okamžitých opatření na úrovni organizační, regionální i celostátní (Yolal, 2016). I přes nepokoje na Blízkém východě či teroristické útoky v USA dne 11. září 2001, turecký cestovní ruch rostl a dál se diverzifikoval. V roce 2004 Turecko navštívilo již 17 milionů turistů (Ward, 2006).

Většina turistů přijíždějících do Turecka pochází ze zemí OECD. Za rok 2007 přijelo 56,5 % turistů ze zemí OECD, 29,4 % ze zemí východní Evropy, 11,7 % z asijských zemí, 1,1 % z afrických zemí a zbylých 1,3 % z ostatních zemí (Keskin a Cansiz, 2010). V roce 2010 přilákalo Turecko 33 milionů turistů a příjmy z cestovního ruchu se přiblížily k 25 miliardám dolarů. O tři roky později, v roce 2013, se počet turistů zvýšil na 40 milionů, přičemž příjmy dosáhly 32,3 miliardy dolarů (Bilici a Erkem, 2022).

Největší nárůst mezi všemi evropskými zeměmi zaznamenalo Turecko s jeho sektorem cestovního ruchu v roce 2018. V tomto roce se mu dokonce podařilo překonat celosvětový růst, a to hned o 3,9 % (WTTC, 2019). Turecko je jednou z nejvyhledávanějších destinací pro turisty z Blízkého východu a Evropy. Tento úspěch je důsledkem vysokého tempa růstu cestovního ruchu, ke kterému došlo mezi lety 2016 až 2018, kdy vzrostl o přibližně 24 % (Charfeddine a Dawd, 2022). Podle zprávy OECD z roku 2022: „Dosáhly příjmy z cestovního ruchu v roce 2019 41,3 miliardy dolarů, což představuje 5,4 % tureckého HDP. V roce 2020 došlo k dramatickému poklesu o 67 % na 13,6 miliard amerických dolarů a podíl cestovního ruchu na HDP klesl na 1,9 %. V následujícím roce se situace začala obracet a příjmy z cestovního ruchu vzrostly o 110 % na 28,6 miliard dolarů, což představuje 3,5 % hrubého domácího produktu“ (OECD, 2022, s.286). Pro srovnání, v České republice se cestovní ruch podílel v roce

2019 2,9 % na HDP, v roce 2020 došlo v důsledku pandemie k poklesu zhruba o polovinu, přesněji na 1,5 %. Díky síle mezinárodního cestovního ruchu se Turecko umístilo mezi pět nejoblíbenějších světových destinací. Nejvýznamnějšími trhy pro turecký cestovní ruch bylo Rusko, které tvořilo 15,6 % z celkového počtu příjezdů, Německo s 10,3 %, Ukrajina 6,8 % a Bulharsko s 4,7 % (OECD, 2022).

V roce 2019 vstoupil v platnost 11. rozvojový plán, který usiloval o rozmach v oblasti zdravotního, zimního a plavebního turismu. Také se snažil o zvýšení příjmů z cestovního ruchu pomocí segmentace trhu, např. rozložením turistické sezony do celého roku. Turecká republika plánuje zvýšit investice, které by přilákaly turisty s vysokými příjmy ze zemí Blízkého východu a Střední Asie (Kaymaz, 2022). Ve stejném roce došlo také k založení Agentury pro propagaci a rozvoj cestovního ruchu, jejímž cílem je propagovat Turecko jako oblíbenou turistickou destinaci, jak na zahraničním trhu, tak i na tom domácím. Její pracovní činnost zahrnuje např.: rozvoj a propagaci historického, přírodního a kulturního dědictví Turecka či podporu investic mířených do cestovního ruchu (OECD, 2022).

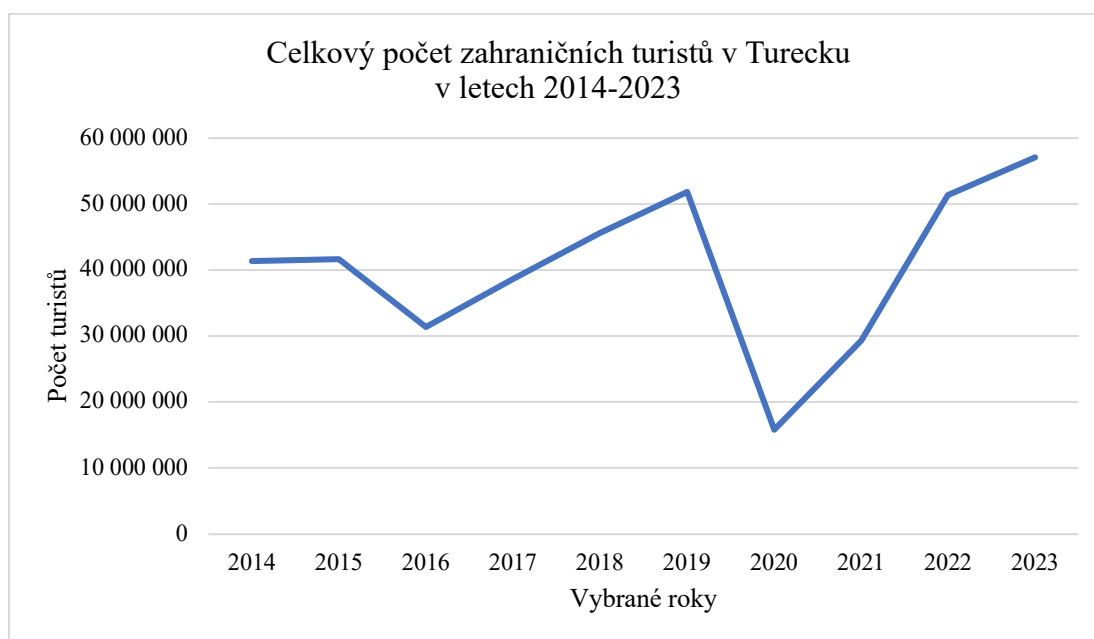
Tabulka č.1 představuje vývoj počtu zahraničních turistů, jejich průměrných nákladů a celkového příjmu z turismu v uplynulých 10 letech. Z tabulky je patrné, že v roce 2014 se počet turistů pohyboval okolo 41 milionů, celkový příjem z turismu činil 35 miliard dolarů a průměrná útrata na osobu dosahovala 848 dolarů. V roce 2015 byl trend velmi podobný, avšak v roce 2016 došlo k výraznému poklesu počtu turistů o 10 milionů a celkového příjmu z turismu o necelých 10 miliard dolarů. Za pokles mohly Turecko-ruské letecké krize a pokus o státní převrat (Işik Maden et al., 2016). V roce 2017 nastal obrat, přestože počet turistů i celkové příjmy z cestovního ruchu zaznamenaly významný nárůst, průměrné výdaje na osobu v rámci cestovního ruchu stále klesaly. V roce 2023 Turecko navštívilo více než 57 mil. turistů. Celkový příjem z turismu překročil 54 miliard dolarů, přičemž průměrný výdaj na jednoho turistu činil 952 dolarů. Při pohledu na tabulku č.1 či graf č.1 si lze povšimnout výrazného úpadku z necelých 52 milionů turistů za rok 2019 na necelých 16 milionů v roce 2020. Za tento úpadek může pandemie COVID – 19, která v roce 2020 a 2021 postihla celý svět. Z dat je zřejmé, že návštěvnost Turecka v roce 2022 a 2023 již přesáhla hodnoty před pandemií.

Tabulka 1: Počet zahraničních turistů, celkový příjem z turismu a průměrné výdaje turistů

Rok	Počet zahraničních turistů	Celkový příjem z turismu v (tisících \$)	Průměrné výdaje na osobu (v \$)
2014	41 415 070	35 137 949	848
2015	41 617 530	32 492 212	781
2016	31 365 330	22 839 468	728
2017	38 620 346	27 044 542	700
2018	45 628 673	30 545 924	669
2019	51 860 042	38 930 474	751
2020	15 826 266	14 817 273	936
2021	29 357 463	30 173 587	1 028
2022	51 369 026	46 477 871	905
2023	57 077 440	54 315 542	952

Zdroj: Vlastní zpracování, TURKSTAT (2024)

Graf 1: Celkový počet turistů v Turecku v letech 2014-2023

Zdroj: Vlastní zpracování, TURKSTAT (2024)

3 Dopady turismu

3.1 Ekonomické dopady turismu

Turismus přispívá k národnímu hospodářství různými způsoby a to např.: přílivem zahraniční měny a zahraničních investic, zájmem o ochranu a zachování kulturního a přírodního bohatství či jeho přínosem pro trh práce (Yenişehirlioğlu et al., 2020). Jestliže chce země zvýšit svou konkurenceschopnost v odvětví cestovního ruchu musí vytvořit politiku, která bude směřovat k navýšení spotřeby turistů. Tato politika se bude snažit oslovit větší množství turistů, které by do země přivezlo větší objem zahraniční měny (Erkan a Bozduman, 2019). Kromě již zmíněné zahraniční měny přispívají turecké ekonomice také remitence zasílané pracovníky, kteří pracují za hranicemi (Tosun et al., 2003). Rozvoj turismu přináší množství pozitiv i pro místní obyvatelstvo a to např. v podobě dopravní infrastruktury, zajištění dostupné pitné vody, výstavby nemocnic a dalších potřebných institucí a zajištění elektřiny.

Jako jeden z hlavních přínosů cestovního ruchu pro hospodářství a ekonomiku státu je třeba zmínit jeho schopnost snižovat nezaměstnanost (Skerritt a Huybers, 2005). Turismus je odvětvím průmyslu zaměstnávajícím velké množství světové populace. Ve většině zemí, které spadají do OECD je považován za největší zdroj zaměstnanosti. Turismus generuje širokou škálu pracovních příležitostí v Turecku a dalších rozvojových zemích v oblasti Středozeří, kde nezaměstnanost představuje důležitý socioekonomický problém (Tosun et al., 2003). Všechny výdaje ze strany turistů přímo přispívají k vytváření pracovních pozic v odvětví cestovního ruchu. Odvětví cestovního ruchu je úzce spojeno s mnoha odvětvími, jako jsou např. zdravotnictví, finance, ubytování, doprava a řada dalších (Önder a Durgun, 2008).

Cestovní ruch přináší do regionálních a národních ekonomik tři druhy nezaměstnanosti: (Önder a Durgun, 2008)

1. Přímá zaměstnanost: vyjadřuje celkový počet pracovních příležitostí vytvořených právě v zařízeních cestovního ruchu. Může se jednat například o zaměstnanost v restauracích, ubytovacích zařízeních, muzeích, dopravních zařízeních (letecké společnosti), cestovních agenturách či v letoviscích. Tyto podniky přímo obsluhují turisty a uspokojují jejich potřeby (Aynalem et al., 2016).
2. Nepřímá zaměstnanost: tento typ zahrnuje pracovní místa v jiných odvětvích, která nejsou primárně určena pro turisty, ale prosperují z výdajů turistů. Mezi tyto odvětví lze

zařadit: stavebnictví, které se podílí na výstavbě ubytovacích zařízení, nebo výrobní průmysl, který dodává zboží pro odvětví cestovního ruchu (Önder a Durgun, 2008)

3. Indukovaná zaměstnanost: podle autorů Öndera a Durguna „se jedná o dodatečnou zaměstnanost v ekonomice vyplývající z opětovného vynaložení příjmů, které byly získány přímými a nepřímými formami zaměstnanosti. Důležitou roli při vzniku indukované zaměstnanosti hraje multiplikační efekt cestovního ruchu.“ (Önder a Durgun, 2008, s. 367)

Odvětví cestovního ruchu je velmi náročné na pracovní sílu a nabízí široký výběr pracovních pozic. Tyto pozice mohou být na částečný úvazek, příležitostné nebo se může jednat o pozice, pro které je potřeba pouze nižší formy vzdělání, což umožňuje rychlý nástup na pracovní trh (Hutchings et al., 2020). Díky širokému výběru a spektru pracovních pozic dokáže cestovní ruch zaměstnávat více žen, mladých lidí a lidí s nižším vzděláním než většina průmyslových odvětví, čímž posiluje postavení zranitelných skupin (Castillo et al., 2017). Janta et al. popisuje že: „Mnoho výzkumů zkoumalo povahu zaměstnání v cestovním ruchu po celém světě. Percepce nemusí odpovídat realitě: ale přesto jsou pracovní pozice v cestovním ruchu považovány za málo placené, málo kvalifikované, monotónní. Jsou spojené se špatnými pracovními podmínkami, práce jsou často na částečný úvazek nebo se jedná o sezonní práce a většinou je zde i nedostatečná kariérní struktura (Janta et al., 2012, s. 433). Právě kvůli těmto přesvědčením jsou osoby zaměstnané v cestovním ruchu vnímány za nedostatečně kvalifikované a za nevzdělané (Kirca a Özer, 2021). V roce 2018 ženy představovaly 54 % všech zaměstnanců v cestovním ruchu celosvětově. I přesto jsou nadále koncentrovány spíše do nižších pracovních pozic (UNWTO, 2019). V roce 2019 zaměstnával cestovní ruch 8,1 % turecké pracovní síly, tedy 2,3 milionů lidí. V roce 2021 celkový podíl zaměstnaných v cestovním ruchu klesl na 6,6 % (OECD, 2022).

Turecký cestovní ruch nezaměstnává pouze turecké občany, ale i migrující pracovníky. Mezi migrující pracovníky na trhu práce v oblasti cestovního ruchu se řadí: sezonní pracovníci, stálí migranti a denně dojíždějící pracovníci. Většina z nich nachází uplatnění v méně placených, neformálních nebo příležitostných pozicích ve službách. Přestože mnozí migrující pracovníci zůstávají v zemi řadu let, jejich kvalifikace často nedosahuje úrovně místních pracovníků. Studie Mezinárodní organizace práce (dále ILO) srovnává jejich sociální postavení s etnickými menšinami, což je další skupina, která je v sektoru cestovního ruchu silně zastoupena (ILO, 2004). Autor Efe (2017) popisuje, že zahraniční pracovní migrace je: „jedním

z nejdiskutovanější témat na mezinárodní i státní úrovni. Politiky států se obvykle zaměřují pouze na pravidelně migrující pracovníky v rámci daného států, což vede k častému přehlížení sezonních migrujících pracovníků“ (Efe, 2017, s.66). Mezinárodní pracovní migrace má pozitivní dopad na hospodářský růst přijímajících zemí a přináší výhody migrujícím pracovníkům prostřednictvím remitencí a ziskem nových dovedností (Efe, 2017). Vzhledem k rostoucímu počtu turistů se zvyšuje poptávka po zaměstnancích v cestovním ruchu. Nicméně, i přes tento trend mají rozvojové země z mezinárodního cestovního ruchu menší prospěch než země rozvinuté. To je způsobeno vyššími náklady a omezenými investičními možnostmi v tomto odvětví. Rozvojové země musí často přesunout finanční zdroje z jiných sektorů, jako je např. zdravotnictví, do výstavby infrastruktury potřebné pro turismus. Tyto investice jsou většinou zaměřené na pobřežní oblasti, kde dochází k rychlejší návratnosti (Akal, 2010). Turecká vláda se zaměřila především na podporu velkých a nákladných projektů v oblasti cestovního ruchu a pohostinství, jako jsou luxusní plážová letoviska, vysoké hotely, různé chaty a penziony. Většina z těchto projektů byla realizována prostřednictvím vládních dotací (Savaş et al., 2010). Během posledních 40 let se Turecko stalo významným aktérem v oblasti cestovního ruchu, zejména díky svému stabilnímu rozvoji turistického průmyslu. Tento nárůst byl podpořen masivními investicemi do nové infrastruktury po celé zemi. Investice zahrnovaly projekty jako byla výstavba rekreačních resortů a obrovských hotelových komplexů, rozšíření dálniční sítě, stavba velkých přístavů a modernizace letišť ve všech velkých městech. Nicméně, s nástupem pandemie COVID-19 došlo k poklesu investiční aktivity spojené s cestovním ruchem (OECD, 2022).

3.2 Dopady masového turismu

Masový turismus je řízen velkými cestovními agenturami, ty dokážou nabízet příznivé ceny pro velké množství turistů. Výhodných cen dosahují tím, že jsou schopné sjednotit zákazníkům výdaje za dopravu, stravu a ubytování a mimo jiné využívají pro přepravu velká letadla, jejichž kapacitu nemají problém naplnit díky úspěšnému marketingu (Egresi, 2016). Tento typ turismu spočívá v cestování velkých organizovaných skupin, které navštěvují oblíbené turistické destinace ve stejném ročním období. Vznik moderního masového turismu se datuje do doby po druhé světové válce, kdy značné množství turistů ze severozápadní Evropy se rozhodlo své prázdniny trávit u Středozemního moře. Masový turismus započal ve Španělsku, Itálii, Francii, následně na Maltě, v Řecku a na Kypru a v 80. letech 20 století zamířil do i Turecka. Oblast Středozemního moře každoročně láká miliony turistů (Egresi, 2016). Z důvodů rostoucího

masového cestovního ruchu je nutné vnímat také jeho dopady. Následující podkapitola je zaměřena na jeho dopady, a to konkrétně na životní prostředí.

3.2.1 Dopady masového turismu na životní prostředí

Většina rozvoje masového turismu v Turecku se realizovala bez jakéhokoliv zohlednění dopadů na životní prostředí. Důvodem je, že vláda se s tímto problémem začala zabývat až od roku 2000 (Egresi, 2016). V Turecku a ostatních zemích nacházejících se v oblasti Středomoří, způsobuje vysoká koncentrace turistů v pobřežních lokalitách environmentální problémy. Právě tyto pobřežní destinace jsou vystaveny vyššímu nátlaku na životní prostředí než lokality ve vnitrozemí (Gezici, 2006). Pro dlouhodobou udržitelnost cestovního ruchu v daných destinacích je podstatná ochrana životního prostředí, jelikož právě nedotčená příroda těchto lokalit je významným faktorem při výběru vhodné dovolené (Egresi, 2016). Většina středomořských zemí se potýká s důsledky environmentálních dopadů masového turismu.

Mezi tyto environmentální dopady lze uvést:

- Spotřeba a znečištění vody – každým dnem se do moře dostane více než 730 tun plastu, kdy z tohoto celkového množství více než 60 % tvoří jednorázové plasty (Plan Bleu, 2022).
- odlesňování, kdy v mnoha oblastech dochází k přeměně nebo dokonce k likvidaci vzácných přírodních biotopů pro výstavbu ubytovacích zařízení (Kuvan, 2010).
- znečištění životního prostředí

Turecko trápí řada environmentálních problémů, které souvisí právě s masovým cestovním ruchem. Pokud se zaměříme na vodu, může se cestovní ruch jevit jako její nadměrný spotřebitel či dokonce její znečišťovatel. Co se týče spotřeby vody je pravda, že cestovní ruch přispívá k celosvětovému nárůstu. Nicméně jeho přímý podíl na globální spotřebě vody je výrazně nižší než 1 % (Gössling et al., 2012). Na regionální úrovni by ale cestovní ruch mohl způsobovat zásadní starosti, a to hlavně kvůli jeho spotřebě vody v sušších oblastech. Odvětví cestovního ruchu ji totiž nadměrně užívá v rámci resortů, bazénů a v mnoha dalších potřebách. Toto nadužívání vody může způsobit snížení kvality vody nebo dokonce její nedostatek. Cestovní ruch představuje v řadě středomořských turistických destinacích hlavního spotřebitele (Egresi, 2016). Proto je pro budoucnost velmi důležité, aby se turistické destinace, a to zejména ty, které už nyní trápí nedostatek vody, začaly angažovat ve správném hospodaření s vodou (Gössling et al., 2012). Cestovní ruch zhoršuje kvalitu vody zejména jeho nedostatečným čištěním

a údržbou kanalizačních systémů. Okolo 20 % všech odpadních vod ve středozemních turistických regionech je odváděno rovnou do moře. Pobřežní oblasti odvádí do kanalizací pouze 40-50 % spotřebovaných vod. Vzdálenější resorty a hotely často nejsou napojeny na kanalizaci, a proto vodu odvádějí buď do vlastních odpadních jímek nebo bez jakéhokoliv čištění přímo do moře (Egresi, 2016).

Neustále se rozvíjející cestovní ruch vyžaduje pro svůj růst výstavbu nových ubytovacích, rekreačních a infrastrukturních zařízení (Kuvan 2010). Tyto procesy rozvoje turistické infrastruktury způsobují změnu půdního pokryvu a využití půdy (Gössling, 2002). Vyčleňování zalesněných pozemků pro výstavbu těchto turistických infrastruktur vede k degradaci a fragmentaci lesních ekosystémů, k odlesňování a k půdní erozi (Kuvan, 2010). Nárůst cestovního ruchu vedl k většímu tlaku na lesní ekosystémy. Autor Kuvan (2010) uvádí, že: „Z přehledu cílů turecké politiky týkající se cestovního ruchu a lesů vyplývá shoda ve dvou bodech, které lze shrnout takto: zvýšit přínos lesů pro cestovní ruch a využívat lesní zdroje pro účely cestovního ruchu“ (Kuvan, 2010, s. 160). Právě v důsledku těchto tvrzení by mohlo dojít k úbytku zalesněných oblastí. Pro zlepšení současné situace týkající se odlesňování je potřeba zavést velké změny v turecké národní politice. Zařízení určená pro cestovní ruch by měla být budována mimo lesní oblasti, jelikož v případě, kdy dojde k jejich zničení, je následná obnova téměř nereálná (Kuvan, 2010).

Dalším důsledkem způsobeným masovým turismem je znečištění životního prostředí, a to zejména v období hlavní turistické sezony. Za znečištění v oblíbených turistických destinacích může hlavně nedostatek opatření, které by efektivně řešila tvorbu nových nebo již existujících odpadů (Tosun, 2001). Turisté přispívají k produkci odpadů výrazně více než místní obyvatelstvo, přičemž každodenně vyprodukuje turista až 7 kg odpadu, zatímco místní obyvatelé pouze 0,5 kg denně (Egresi, 2016).

4 Vliv vybraných vnějších faktorů a krizí na turismus

Cestovní ruch všech zemí, ne jenom Turecka, může být ovlivňován různými krizemi. Hlavní typy krize lze klasifikovat do těchto kategorií (Cavlek, 2002 s. 481):

- krize způsobené lidmi (války, občanské nepokoje, politická nestabilita, kriminalita, terorismus a násilí všeho druhu)
- krize způsobené přírodními katastrofami (povodně, zemětřesení, sopečné erupce, požáry a epidemie)

- katastrofy, které jsou způsobeny lidskou nebo technickou chybou (jaderné znečištění, jaderné testy a únik ropy)

Aby země byly schopny včas reagovat na vznikající krize je zapotřebí krizového managementu. Ten má za úkol zaznamenávat faktory, které mohou krize vyvolávat. Mimo jiné přichází také s preventivními opatřeními, pomocí kterých se země mohou krizím vyhnout. Krizový management je důležitý pro zmírnění či úplnou eliminaci dopadů krize, které může v rámci země nastat (Özkeşkek et al., 2022). Krize v odvětví cestovního ruchu ohrožuje reputaci turistické oblasti a tím dochází k poklesu příjmů z cestovního ruchu. Poptávky po cestovním ruchu jsou ovlivňovány krátkodobými, střednědobými a dlouhodobými faktory. Mezi krátkodobé faktory řadíme například stávky a záplavy; mezi střednědobé faktory – zvýšenou míru inflace, teroristické útoky, či politické nepokoje. A jako dlouhodobé faktory bývají označovány války a náboženské události (Özkeşkek et al., 2022).

Mezinárodní cestovní ruch postihlo od roku 2000 již mnoho krizí, mezi ty hlavní určitě náleží: již zmíněné teroristické útoky ze dne 11. září 2001, SARS – epidemie těžkého akutního respiračního syndromu v roce 2003, hospodářská krize mezi lety 2008 až 2009, MERS – epidemie blízkovýchodního respiračního syndromu v roce 2015. Tyto události ale neměly trvalé následky pro cestovní ruch (Gösling et al., 2020). Nicméně mezi krize, které mezi lety 2015 až 2021 nejvíce ovlivnily turecký cestovní ruch lze označit Turecko-Ruskou leteckou krizí v roce 2015, pokus o státní převrat v roce 2016 a pandemii COVID-19. Tyto krize měly dlouhodobý negativní dopad na turecký cestovní ruch a na ekonomiku země (Özkeşkek et al., 2022). Následující podkapitoly se zabývají vybranými krizemi a faktory, jako jsou přírodní katastrofy, terorismus, státní převrat z roku 2016 a pandemii COVID-19. Zemětřesení bylo vybráno jako příklad přírodní katastrofy, zejména pro jeho výrazný dopad na turecký cestovní ruch. Tyto krize a faktory byly zvoleny pro jejich významný dopad na pokles turismu a v návaznosti na to také na ekonomiku země.

4.1 Přírodní katastrofy – zemětřesení

Přírodní katastrofy jsou častým jevem v Turecku, což je způsobeno především jeho geologickým a topografickým charakterem a specifickými podmínkami. Jako nejčastější přírodní katastrofy v Turecku je třeba zmínit zemětřesení, povodně a sesuvy půdy. Mezi další příklady katastrof, se kterými se země potýká, jsou eroze a lesní požáry (Turkey Country Report, 2019).

Turecko je tektonicky aktivní země, kdy se na 66 % jejího území nachází až 326 aktivních zlomů. Až 70 % tureckého obyvatelstva je vystaveno vysokému riziku zemětřesení. 17. srpna roku 1999 postihlo Turecko zemětřesení o síle 7,4 RichtEROVY škály. K zemětřesení došlo v brzkých ranních hodinách a zasáhlo až 16 milionů lidí. Zemětřesení poškodilo přes 73 000 budov, v jeho důsledku bylo zaznamenáno 17 480 úmrtí a více než 43 950 bylo zraněno. Událost výrazně ovlivnila turecký cestovní ruch, zejména kvůli jeho dopadům na město Istanbul, které je považováno za jedno z nejoblíbenějších turistických destinací v zemi. V návaznosti na tuto katastrofu došlo k poklesu počtu zahraničních turistů (Çiftçi a Bayram, 2021). Celkové příjmy z cestovního ruchu klesly o 40 % (Demiralp, 2023). Po zemětřesení došlo v oblasti cestovního ruchu ke ztrátě ve výši 173 milionů dolarů. Tento incident vedl ke zrušení 156 000 rezervací a způsobil pokles v odvětví cestovního ruchu až o 27 % (Çiftçi a Bayram, 2021)

Nejsilnější zemětřesení posledních 20 let na území Turecka proběhlo 6. února roku 2023. Zemětřesení o síle 7,8 a 7,5 RichtEROVY škály si vyžádalo v Turecku a Sýrii zhruba 57 000 obětí a desítky tisíc zraněných (Necip Şağar, 2024). Agentura Reuters uvádí, že počet zakoupených pobytů na dvě a více nocí byl dva týdny před zemětřesením o 7 % nižší ve srovnání s rokem 2019. Nicméně v důsledku zemětřesení, které se odehrálo dne 6. února došlo k poklesu prodeje těchto pobytů až o 31 % (Reuters, 2023). Odborníci po srovnání zemětřesení z let 1999 a 2023 uvedli, že zemětřesení z roku 1999 bylo závažnější, jelikož proběhlo v průmyslovém centru země. Zasažené území má pro zemi velký ekonomický význam a je dokonce zodpovědné za zhruba 7 % HDP (Kizilgeçi, 2023). Navzdory zemětřesení v roce 2023 zůstal cestovní ruch nadále aktivní, především díky tomu, že většina hlavních turistických destinací se nachází ve velké vzdálenosti od oblasti zasažené zemětřesením (Rizzi, 2023)

4.2 Terorismus

Cestovní ruch a další ekonomické proměnné, mezi nimiž lze uvést HDP či přímé zahraniční investice, jsou negativně ovlivňovány terorismem (Eckstein a Tsiddon, 2004). Od 60. let 20. století trápí Turecko teroristické útoky, během těchto útoků přišlo už o život téměř 35 000 osob (Estrada et al., 2018). Za většinou útoků a obětí v tomto období byla zodpovědná Strana kurdských pracujících tzv. (PKK), známá také pod zkratkou KADEK (Rodoplu et al., 2003). Se vznikem PKK v roce 1978 se v Turecku začal projevovat separatistický terorismus a s ním spojený politický konflikt (Bilgel a Karahasan, 2017). Autoři Bilgel a Karahasan uvádí, že by „Turecko mohlo mít o 13,8 % vyšší HDP na obyvatele, kdyby nebylo vystaveno terorismu

PKK“ (Bilgel a Karahasan, 2017, s. 33). PKK své aktivity soustředila hlavně na území východního a jihovýchodního Turecka. V průběhu 60.-70. let 20. století přispělo několik faktorů k nestabilitě a terorismu v Turecku. Mezi těmito faktory byly: I.) rychlá migrace do měst; II.) vysoká nezaměstnanost, která vznikla jako důsledek rychlého nárůstu městského obyvatelstva; III.) rostoucí nepokoje na jihovýchodě Turecka, v oblastech, které jsou obývány Kurdy; IV.) nově vznikající radikální islamistická a levicová hnutí (Rodoplu et al., 2003).

Kořeny terorismu v Turecku sahají do 60. - 70. let 20. století. Výsledkem několika konfliktů bylo dokonce zpuštění až 3000 vesnic a hromadné vystěhování velkého počtu lidí (Öcal a Yildirim, 2010). Situace vyústila 12. září 1980, kdy vojenské síly zorganizovaly státní převrat, právě z důvodů, že vláda není schopna teroristickým útokům zabránit. Nicméně již v polovině 80. let 20. století se teroristické útoky znovu objevily (Kaya et al., 2022). Autoři Öcal a Yildirim identifikovali tři hlavní teroristické skupiny, které od roku 1990 působí v Turecku, mezi ně patří: Kurdské separatistické skupiny, radikální islamistické teroristické skupiny a levicové teroristické skupiny (Öcal a Yildirim, 2010). Jako další typ terorismu může být označen jako tzv. globální terorismus, který mají na starost radikální náboženské organizace, ty se od ostatních teroristických skupin odlišují svými cíli a strukturou. Globálnímu terorismu jsou přisuzovány útoky na dvě synagogy, zahraniční banku a budovu britského konzulátu v Istanbulu ve dnech 15. a 20. listopadu v roce 2003, při těchto útocích přišlo o život celkem 63 civilistů a odhadem 750 jich bylo zraněno (Rodoplu et al., 2004).

Politické konflikty a hospodářský vývoj země jsou spolu úzce spjaty. V oblasti politických konfliktů hraje v posledních letech velkou roli separatistický terorismus. Terorismus negativně ovlivňuje hospodářský růst země hned v několika sférách např.: 1) dochází k úbytku aktivního obyvatelstva, z důvodů jeho mobilizace do armády 2) snižují se příjmy cestovního ruchu, kvůli nižšímu zájmu turistů o danou destinaci, v důsledku jejich obav 3) rostoucí nejistota, která odstrašuje ekonomické subjekty od investic (Bilgel a Karahasan, 2017).

Mezi lety 1997 až 2006 měl terorismus na cestovní ruch poměrně malý dopad. Za zmíněných 9 let došlo ke snížení počtu turistů o 6 milionů. V roce 2006 dosáhly ekonomické náklady spojené s terorismem v cestovním ruchu částky přesahující 700 milionů dolarů. Oproti tomu teroristické útoky, ke kterým došlo na území Evropy, USA a v okolních státech neměly na turismus v Turecku žádný zásadní dopad (Yaya, 2009).

Od roku 2013 se Turecko stalo terčem útoků různých islamistických skupin, jako jsou např. ISIS či kurdští separatisté. Tyto útoky byly vyvolány nestabilitou, kterou způsobila syrská občanská válka. K vážnému narušení ekonomiky také napomohl neúspěšný pokus o převrat v roce 2016 (Kaya et al., 2022). V posledních letech si prošel turecký cestovní ruch značnými změnami v důsledku politického konfliktu s Ruskem. Konflikt vypukl v roce 2015, kdy turecké letectvo sestřelilo ruské letadlo nad syrskou hranicí (Charfeddine a Dawd, 2022). Autoři Charfeddine a Dawd uvádí, že vzrůstající politický konflikt mezi těmito zeměmi vedl k poklesu přílivu ruských turistů do Turecka z přibližně 17,82 % v květnu 2014 a 13,17 % v květnu 2015 na pouhých 1,65 % turistů v květnu roku 2016 (Charfeddine a Dawd, 2022, s. 5).

V Evropě došlo v roce 2018 celkem k 62 úmrtím v důsledku teroristických útoků, z toho 40 jich bylo v Turecku. Globální teroristický index z roku 2019 uvádí, že Turecko zůstává nejvíce postiženou zemí, i když se jeho situace mírně zlepšila díky 50% poklesu počtu útoků od roku 2017 do roku 2018. Celkem se v roce 2018 odehrálo 95 incidentů, které vedly ke 40 úmrtím, ve srovnání se 119 útoky a 123 obětmi v roce 2017 (GTI, 2019).

4.3 Pokus o politický převrat v roce 2016

Od přechodu k systému s více politickými stranami v roce 1950 zažilo Turecko již 7 pokusů o vojenský zásah do politiky. Čtyři z nich byly úspěšné, k těm došlo v letech 1960, 1971, 1980 a 1997, ty neúspěšné se odehrály v letech 1962, 1963 a nově také v roce 2016.

Poslední pokus o puč zaznamenaly zahraniční zpravodajské weby ve večerních hodinách dne 15. července roku 2016 (Esen a Gumuscu, 2017). Pokus o puč započal kolem 22 hodiny místního času, kdy došlo ke střelbě v budově Velitelství generálního štábu v Ankaře. Během této události byl zároveň unesen náčelník generálního štábu Husuli Akar. Ve 22:30 pučisté uzavřeli mosty, které vedou přes Bosporskou úžinu – Most sultána Mehmeda Dobývatele a Bosporský most, ty propojují asijskou a evropskou část Istanbulu. Uzavření těchto mostů mělo vést k omezení pohybu (Truksa, 2019). Deset minut před 23 hodinou se v Ankaře ozývala další střelba a nad městem se vznášely stíhačky tureckého letectva, v Istanbulu byly zase zpozorovány aktivní vrtulníky. Pár minut po 23 hodině byl oficiálně oznámen tureckým premiérem Binalim Yildirimem pokus o státní převrat. Apeloval na turecké občany, aby zachovali klid a uvedl, že skupina příslušníků turecké armády usilovala o svržení vlády. Také je ujistil, že byly povolány bezpečnostní složky, které měly za cíl podniknout nezbytné kroky (Reuters, 2016). Chvilí před půlnocí se ozývala další střelba, tentokrát mířená na Velitelství

MIT v Ankaře. Chvíli po půlnoci se prezident Erdogan spojil s televizní stanicí, aby vyzval turecké občany ke shromáždění na náměstích a k obsazení Atatürkova letiště, které pučisté zabrali. Tisíce občanů v Ankaře i Istanbulu se vydalo do ulic, aby zabránili průjezdu tanků, doslova si před ně lehli. V mnoha případech pučisté odložili zbraně, jelikož nechtěli ublížit svým spoluobčanům. Bohužel došlo i k výjimkám, kdy bylo mnoho civilistů postřílelo nebo přejetu již zmíněnými tanky. V ranních hodinách následujícího dne, 16. července došlo k útoku na budovu parlamentu a na Národní zpravodajskou agenturu. Současně došlo také k útoku na hotel ve městě Marmaris, kde se měl prezident Erdogan v danou dobu nacházet. Mezitím stihl prezident již odcestovat do Istanbulu, a tím se vyhnul možnému zajetí (Esen a Gumuscu, 2017). Posléze již k žádným akcím ze strany pučistů nedošlo. Ve 3:40 byla skupina vojáků obklíčena policisty na Taksimském náměstí, následně o 3 hodiny později se vzdali vojáci, kteří zabírali jeden z mostů vedoucí přes Bosporskou úžinu (Truksa, 2019). Ve 12 hodin oznámil ministr pro evropské záležitosti Ömer Çelik, že 90 % povstání je již pod kontrolou, přesto je ale řada vůdců držena jako rukojmí. Později turecký premiér Binali Yıldırım uvedl, že puč měl na svědomí celkem 161 mrtvých, 1440 zraněných a přes 2830 zadržených příslušníků armády (Reuters, 2016).

Esen a Gumuscu uvádí, že za neúspěchem státního převratu stojí prohraná mediální bitva pučistů a následná ztráta dynamiky, kterou způsobili občané, kteří vyšli hromadně do ulic. Právě neočekávaný vývoj narušil pučistům jejich morálku (...), stejný vývoj přispěl i k rozpadu pučistických sil, zejména poté, co se násilí začalo stupňovat“ (Esen a Gumuscu, 2017, s. 63). Překvapivý byl zejména odpor vůči převratu ze strany občanů. To způsobeno zejména silnou podporou vládnoucí strany. AKP je nejmocnější tureckou politickou stranou s počtem okolo 10 milionů členů. Nejsilnější konkurenci pro AKP představuje strana CHP (Republikánská lidová strana), ale její aktivní členové nepředstavují ani desetinu voličské základny (Esen a Gumuscu, 2017).

Výsledkem posledního puče bylo upevnění Erdoganova postavení a odstranění jeho politických rivalů. Obvinění k pokusu o státní převrat nakonec vláda připsala bývalému politickému spojenci prezidenta Erdogana Fethullahu Gülenovi a jeho hnutí Hizmet (Mazoch, 2020).

Důsledky pokusu o státní převrat z roku 2016 zasáhly Turecko hned v několika oblastech, jednou z nich byl právě cestovní ruch. Mezi prvními opatřeními, která byla přijata, bylo zrušení všech letů na istanbulsém letišti Atatürk. Zároveň mnoho zemí vydalo výstrahu před

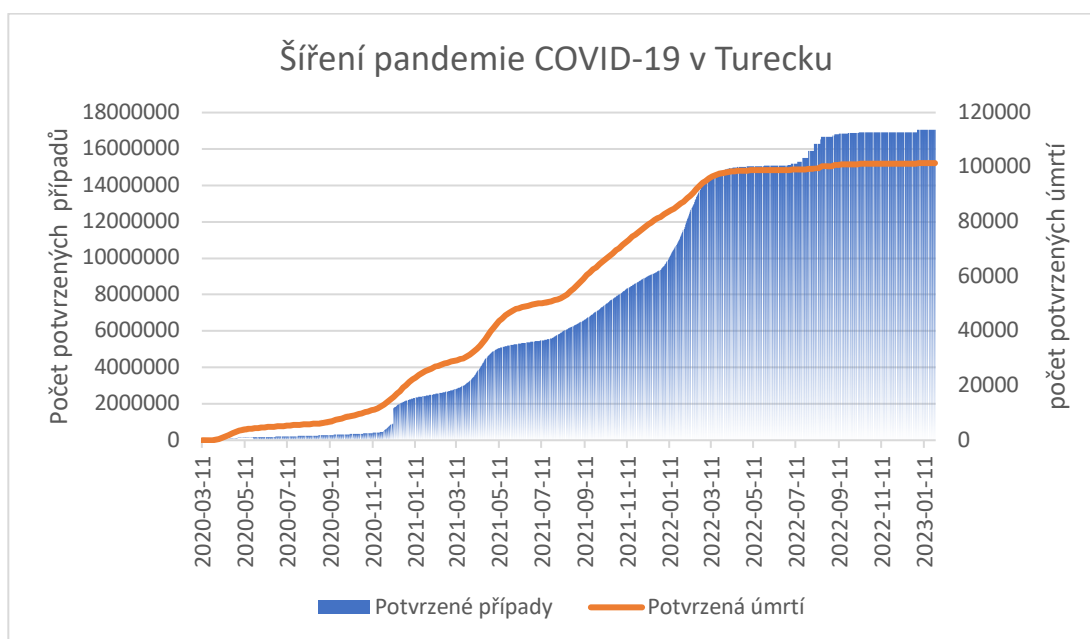
cestováním do Turecka a omezilo všechny lety do této země (Ertaş et al., 2021). V roce 2016 zažilo Turecko výrazný pokles v počtu zahraničních turistů, a to až 30 %. Značný pokles zaznamenalo zejména ze strany ruských turistů, kdy se počty snížily až o 80 % (Kratochvíl, 2020). Za tímto enormním poklesem stál nejen zmíněný pokus o státní převrat, ale také teroristická aktivita.

4.4 Pandemie v roce 2020

První případy koronaviru byly objeveny v Číně ve městě Wu-chan v prosinci roku 2019 a během 3 měsíců se virus rozšířil do dalších zemí. Omezení mezinárodního a regionálního cestovního ruchu ihned ovlivnilo národní ekonomiky většiny zemí (Gössling et al., 2020). Na počátku byl COVID -19 vnímán pouze jako zdravotní krize, ale brzy bylo vše přehodnoceno a stala se z něj také krize ekonomická a sociální. Vlády zemí po celém světě musely přijmout opatření, které by zabránila dalšímu šíření této nákazy, proto byla potřeba celosvětového omezení domácího a zahraničního cestovního ruchu. Kromě omezení v cestovním ruchu došlo také k uzavření mnoha obchodů a firem, což vyústilo ve finanční krizi. Omezení domácího a zahraničního cestovního ruchu se projevilo na výrazném poklesu poptávky. Světová organizace cestovního ruchu (UNWTO) uvedla, že se celkový počet zahraničních turistů v roce 2020 snížil o 73 %. Také srovnávala pokles v celkovém počtu zahraničních turistů v lednu v roce 2021 s lednem v roce 2020 a pokles činil 87 %. Oficiální statistiky tureckého Ministerstva kultury a cestovního ruchu poukazují na snížení příjmů z cestovního ruchu o 60 % ze 42,4 miliard amerických dolarů v roce 2019 na pouhých 12,1 miliard v roce 2020 (Akkemik a Perlaky, 2023).

Turecký cestovní ruch na počátku roku 2020 započal slibně, když v prvních dvou měsících dosáhl rekordního počtu turistů, a to hned 3,5 milionů. Nicméně, tento slibný začátek tureckého cestovního ruchu byl narušen, když byl 11. března potvrzen první případ koronaviru a o šest dní později bylo ohlášeno první úmrtí. To znamenalo, že země musela přijmout přísná opatření, včetně celostátní karantény. Země také pozastavila lety do 66 zemí a uzavřela své hraniční přechody, aby zpomalila šíření nemoci (Altınay Özdemir a Yildiz, 2020). Tato opatření měla významný dopad na cestovní ruch a ekonomiku země.

Graf 2: COVID-19 v Turecku mezi lety 2020-2023

Zdroj: Vlastní zpracování, Covid Observer (2024)

Podle údajů Světové zdravotnické organizace (WHO) bylo v Turecku celkově potvrzeno 17 004 677 případů nákazy koronavirem (World Health Organization, 2023). Rychlost šíření globální pandemie v Turecku je ilustrována grafem č. 2, který mimo jiné také poukazuje na úmrtnost v důsledku nemoci. V důsledku onemocnění přišlo v Turecku o život více než 100 000 lidí.

5 Vztahy s vybranými okolními státy

5.1 Řecko

Řecko je zemí ležící na jihu Balkánského poloostrova, s hlavním městem Athény. Počtem svého obyvatelstva se téměř vyrovnává Česká republika. Sousedními státy Řecka jsou na severu Albánie a Severní Makedonie, na severovýchodě s Bulharsko a na východě Turecko. Země jsou od sebe odděleny Egejským a Marmarským mořem a průlivy jako jsou Bospor a Dardanely (Atlas Mapy, 2024). Díky své poloze jsou obě země významnými turistickými destinacemi, proto je a vždy i byla jejich spolupráce klíčová, a to nejen v sektoru cestovního ruchu. Nicméně v historii došlo k řadě sporů a konfliktů, které měly vliv na rozvoj turecko-řeckých vztahů.

Ke zvýšení rivality mezi Tureckem a Řeckem došlo po pádu Osmanské říše na přelomu 19.-20. století. Během 20. století Řecko pokračovalo v jeho angažovanosti v různých spojenectvích a soupeřeních s ostatními balkánskými státy. Oproti tomu Turecko, po balkánských válkách

značně ustoupilo z balkánského prostoru a soustředilo se hlavně na budování vlastního státu (Anastasakis, 2004).

V moderní době bylo pro turecko-řecké vztahy charakteristické období střídavých zlepšení a zhoršení. Ke sblížení mezi zeměmi došlo ve třech různých etapách. První fáze nastala po podepsání smlouvy o přátelství v roce 1930 mezi tehdeším tureckým prezidentem Mustafou Kemalem Atatürkem a řeckým premiérem Eleftheriosem Venizelosem. Tento proces pokračoval do poválečného období a přetrval až do počátku 50. let 20. století, kdy se obě země staly členy NATO (Öniş a Yilmaz, 2008). Členství obou zemí v NATO mělo posílit jejich západní orientaci a pomoci vzájemné bezpečnostní spolupráci. Tomu ale zabránilo vypuknutí kyperské krize (Grigoriadis, 2020). Již od poloviny 50. let se spor ohledně Kypru stupňoval, k jeho zhoršení napomohl rozpad partnerské vlády turecké a řecké komunity v roce 1963. Vztahy mezi Tureckem a Řeckem dosáhly kritického bodu po turecké vojenské intervenci na Kypru v roce 1974. Pro oba státy představovala problém také otázka týkající se kontinentálního šelfu v Egejském moři a s ní spojené právní záležitosti (Oral, 2022).

K druhé fázi sblížování došlo v roce 1987, kdy Turecko podalo žádost o plné členství v Evropském společenství. Nicméně po intenzivním vzestupu napětí v Egejském moři v roce 1987 se střetli turecký premiér Targut Öcal s řeckým premiérem Andreasem Papandreuem na Světovém fóru v Davosu. Toto setkání představovalo významný přínos pro vztahy, jelikož bylo zaměřeno na budování vzájemné důvěry a snižování napětí. Avšak celá druhá fáze trvala pouze do roku 1989 (Öniş a Yilmaz, 2008). Autoři ve svém článku tvrdí, že třetí fáze řecko-tureckého sblížování, která byla zahájena v polovině 90. let 20. století, slibuje mnohem trvalejší posílení, a nikoli pouhé otočení cyklu v konfliktní historii obou zemí“ (Öniş a Yilmaz, 2008, s. 124). V tomto procesu sblížování hrála podstatnou roli EU, která se stala jeho aktivním podporovatelem. Zejména v roce 1999, kdy udělila Turecku oficiální kandidátský status. Tento krok představoval značné zlepšení v hospodářských vztazích (Öniş a Yilmaz, 2008).

Rok 1999 představoval novou éru pro turecko-řecké vztahy. V tomto období docházelo k pravidelným politickým konzultacím, zasedáním Rady pro spolupráci a návštěvám vysokých představitelů. Turecko se snažilo řešit dlouhodobé problémy s Řeckem pomocí dvoustranných dialogů, jejichž cílem bylo posílení bilaterálních vztahů ve všech oblastech. V únoru roku 2002 Řecko zareagovalo pozitivně na přetrvávající výzvy Turecka k dialogu ohledně Egejského moře. Proto se ministři zahraničních věcí obou zemí shodli na zahájení průzkumných jednání mezi zeměmi, jejichž cílem bylo nalezení způsobu, který by vyřešil otázky týkající se

Egejského moře. První toto jednání se uskutečnilo v Ankaře dne 12. března v roce 2002. Turecko očekávalo, že tato jednání povedou k trvalému a spravedlivému řešení sporů v Egejském moři, které budou přijatelné pro obě země (Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs, 2022).

V roce 2004 selhal pokus o vyřešení kyperské otázky, když se Řekové v referendu rozhodli odmítnout plán připravený Spojenými národy. I přesto se Kypr stal členem EU dne 1. května 2004, i když konflikt nebyl vyřešen. Problém týkající se otázky Kypru i nadále představoval překážku pro přístupová jednání Turecka do EU (Grigoriadis, 2020). Podstatným milníkem pro turecko-řecké vztahy byl rok 2009, kdy postihla Řecko ekonomická krize, která přesunula jeho pozornost od zahraniční politiky k řešení domácí krize. To vedlo k poklesu diplomatického vlivu Řecka na mezinárodní scéně. V tomto období klesl význam vzájemného sporu mezi Řeckem a Tureckem. Turecko naopak začalo opět směřovat svou pozornost na svou roli v proměně na Blízkém východě po arabských nepokojích z roku 2011. Během této doby došlo k řadě událostí jako např. oslabení pozice Řecka v rámci EU či k odsunutí přístupového jednání Turecka do EU (Grigoriadis, 2020).

V roce 2010 byla zřízena Rada pro spolupráci na vysoké úrovni mezi Řeckem a Tureckem (HLCC – High-level Cooperation Council), která měla jednat pod koordinací tureckých a řeckých ministrů zahraničí. Jejím cílem bylo řešit dlouhodobé spory mezi zeměmi a posílení jejich bilaterálního vztahu. Doposud HLCC zasedalo čtyřikrát, první zasedání trvalo dva dny a to 14. a 15. května 2010 a konalo se v Athénách, druhé bylo uskutečněno 4. března 2013 v Istanbulu, třetí bylo realizováno 6. prosince 2014 v Aténách a k zatím poslednímu zasedání došlo 8. března 2016 v Izmiru. Během těchto zasedání bylo již podepsáno 54 dohod a smluv mezi oběma zeměmi. Založení HLCC výrazně napomohlo v obchodních vztazích mezi zeměmi. Díky tomu se mezi lety 2010-2014 téměř zdvojnásobil objem bilaterálního obchodu (Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs, 2022).

Na novou etapu vztahů mezi Tureckem a Řeckem měla vliv řada faktorů. Mezi ně patří opětovné posílení role USA jako regulátora mezinárodního systému a obnovení bilaterálních vztahů mezi zeměmi (Oikonomou, 2022). Důležitou roli představoval podle Oikonomou také postoj Německa, které udržuje s Tureckem historicky stabilní, ale také složité vztahy (Oikonomou, 2022, s. 25).

Mezi lety 2015-2016 postihla region migrační krize, kde Turecko představovalo hlavní migrační trasu pro syrské, afgánské a další migranty mířící do Evropy. V roce 2015 EU obdržela přes 1,5 milionu oficiálních žádostí o azyl. Dne 18. března 2016 podepsalo Turecko s EU prohlášení, které spočívalo v souhlasu Turecka s opětovným přijetím syrských uprchlíků, kterým byla zamítnuta žádost o azyl v Řecku. Následně EU přistoupila k plánu o přesídlení těchto uprchlíků po jejich návratu z Řecka do Turecka, tuto možnost se ale rozhodla poskytnout pouze pro 72 000 z nich (Grigoriadis, 2022).

Během posledních let se zvýšila pravidelnost návštěv významných státních představitelů. V prosinci roku 2017 navštívil Řecko prezident Erdogan a jednalo se o první oficiální návštěvu mezi hlavami obou států od roku 1952 (Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs, 2022). V posledních dvou desetiletích došlo také k výraznému rozvoji cestovního ruchu mezi oběma zeměmi. Počet řeckých turistů v Turecku byl v roce 2001 197 258 a v roce 2017 již 595 000. Řecko také lákalo velkou řadu tureckých turistů. V roce 2001 navštívilo zemi zhruba 114 354 Turků a v roce 2017 se jejich počet zvýšil na 921 000 (Ozturk-Tuncel a Celikpala, 2019).

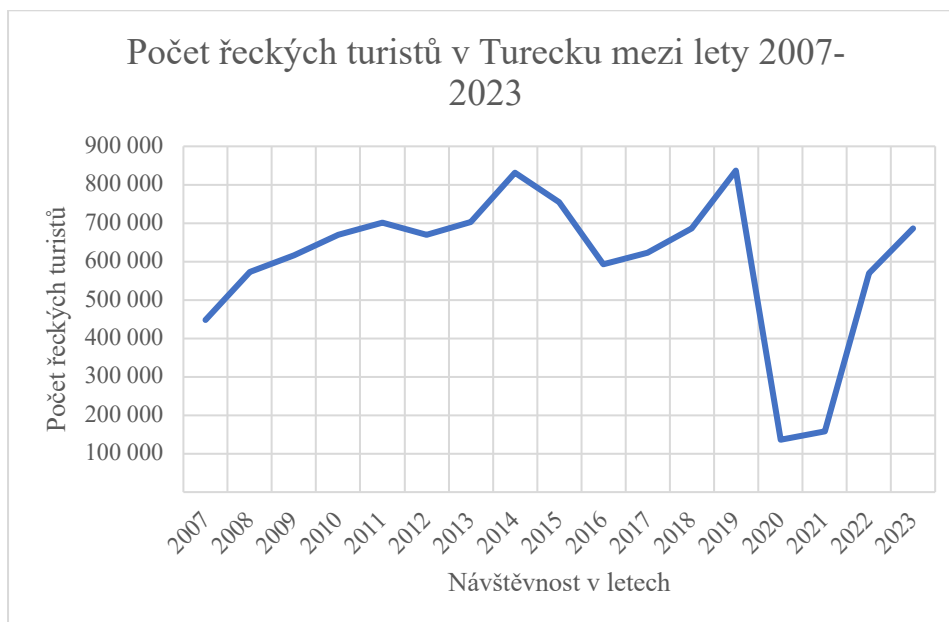
Grigoriadis také popisuje situaci kdy: „koncem února a začátkem března 2020 byly tisíce uprchlíků a migrantů převezeny k řecko-turecké hranici a následně byly vyzvány, aby ji překročili. A poté následovaly střety s řeckými bezpečnostními silami“ (Grigoriadis, 2022, s. 814). Tento vývoj byl označen jako hybridní válka a představoval vážné obavy pro budoucí vývoj řecko-tureckých vztahů (Grigoriadis, 2022).

Historie vzájemných vztahů byla také ovlivněna četnými zemětřeseními, jako bylo např. zemětřesení v Izmiru v roce 2020 a turecko-syrské zemětřesení z roku 2023, v obou případech řeckí diplomaté nabídli Turecku humanitární pomoc. K výrazné změně došlo právě v roce 2023, kdy došlo k uzavření dohody mezi tureckým prezidentem Erdoganem a řeckým premiérem Kyriakosem Mitsotakisem. Tato dohoda byla považována za nezbytnou pro ekonomiku obou zemí, jelikož se zaměřovala na jejich vzájemnou spolupráci. Od jejich posledního setkání, které proběhlo v prosinci roku 2023 již nedošlo k žádnému novému vývoji (Karimanal et al., 2024). I přes zdánlivou konkurenci na trhu cestovního ruchu jsou si tyto země blízké. Jejich občané využívají sousedské blízkosti pro svou rekreaci, což pozitivně ovlivňuje vývoj cestovního ruchu v obou zemích. Oba státy patří mezi nejnavštěvovanější destinace.

Graf č.3 znázorňuje vývoj počtu syrských turistů mezi lety 2007-2023. V tomto období došlo k výrazným poklesům v letech 2016 a 2020-2021. Za snížení v roce 2016 mohla politická

nestabilita, která nastala po pokusu o státní převrat. Ovšem k zdatelně výraznějšímu úpadku došlo v souvislosti s pandemií COVID-19, která celosvětově pozastavila cestovní ruch. Nicméně od roku 2021 dochází k opětovnému nárustu, který pokračuje až do současnosti.

Graf 3: Počet řeckých turistů v Turecku mezi lety 2007-2023

Zdroj: vlastní zpracování, Republic of Türkiye Ministry of Culture and Tourism (2024)

5.2 Sýrie

Sýrie celým názvem Syrská arabská republika je zemí Blízkého východu, sousedící s Tureckem na severu, Irákem na západě, Jordánském na jihozápadě, Izraelem na jihu a Libanonem na jihozápadě. Jejím hlavním městem je Damašek, který je syrským politickým a kulturním centrem (Atlas Mapy, 2024). Historie turecko-syrských vztahů byla ovlivněna množstvím konfliktů, jako bylo např. Arabské jaro či syrská podpora tureckého PKK.

Mezi hlavní problémy bilaterálních vztahu Turecka a Sýrie do vypuknutí války v Perském zálivu byla otázka týkající se Hataye, turecké provincie nacházející se na jihovýchodním okraji Turecka poblíž hranic se Sýrií, na niž si Sýrie klade nárok. Dalším problematickým bodem bylo rozdělení rozvodí Eufratu z Turecka do Sýrie. Podstatný problém, či dokonce spor také vyvrcholil, když se Sýrie rozhodla poskytnout azyl pro vůdce tureckého PKK Abdullaha Öcalana. Významnou roli ve vztazích mezi Sýrií a Tureckem představuje právě voda. Sýrie zastává principu rovného podílu na vodních tocích, s čím ale Turecko nesouhlasí a tvrdí, že Sýrii i Iráku uvolňuje dostatek vody (Cakmak, 2015). Cakmak poukazuje na tvrzení Roberta

Olsona z roku 2001, který uvádí, že „podporu kurdského separatismu ze strany Sýrie lze odůvodnit její snahou jej využít jako triumf ve sporu o řeku s Tureckem, což svědčí o tom, že spor o vodu představuje vážné téma v Sýrii“ (Cakmak, 2015 s. 700).

V roce 1996 uzavřelo Turecko a Izrael Dohodu o vojenském výcviku a spolupráci, která vyvolala obavy v Sýrii, ačkoli Turecko výslovně zdůraznilo, že toto vojenské partnerství nebylo mířeno proti třetím stranám. V návaznosti na tuto situaci vznikla řada oficiálních prohlášení, která poukazovala na očekávání týkající se odrazení Sýrie od podpory PKK a arabských zemí od Sýrie. Ve stejném roce se Turecko rozhodlo pozastavit veškeré diplomatické styky se Sýrií a o dva roky později dokonce hrozilo použitím vojenských prostředků proti syrské podpoře PKK, což vedlo k povolání 10 000 vojáků na turecko-syrskou hranici. Sýrie na tuto situaci reagovala oznámením Ankaře o zahájení akce, při které se chystala zatýkat příslušníky PKK a následně je plánovala deportovat ze země spolu s jejich vůdcem Öcalanem (Güneylioğlu 2011).

Po dohodě o volném obchodu mezi Tureckem a Sýrií, která měla za cíl odstranit cla a kvóty, došlo v období mezi lety 2000 až 2008 k růstu bilaterálního objemu obchodu z 0,73 miliardy dolarů na 1,7 miliardy dolarů (Güneylioğlu 2011). S nástupem turecké vlády AKP v roce 2002 začaly vztahy mezi Tureckem a Sýrií prosperovat, což se projevilo zvýšením bilaterálních návštěv a také přílivem syrských turistů. V roce 2010 jich do Turecka odcestovalo 792 000 a o rok později dokonce 868 000 (Fajnor, 2013). Tato obchodní spolupráce byla však narušena v souvislosti s vypuknutím občanských demonstrací v arabských zemích, které vyvrcholily vznikem Arabského jara. Tyto demonstrace započaly v Tunisku, Egyptě a Libyi a v březnu 2011 se rozšířily až do Sýrie. Situace odehrávající se v Sýrii vyvolala obavy na straně Turecka zejména poté, co syrský prezident Bašar Asad a jeho ozbrojené jednotky zaútočily v dubnu roku 2012 proti odpůrcům prchajícím směrem k tureckým hranicím, přičemž došlo ke zranění jednoho z tureckých občanů (Özpek a Demirağ, 2014). Dalším průlomem v turecko-syrském vztahu bylo sestřelení tureckého stíhacího letounu F-4 Phantom Sýrií během jeho zkušebního letu dne 22. června 2012. Po tomto incidentu Turecko označilo Sýrii jako bezprostřední hrozbu (Özpek a Demirağ, 2014).

Za vlády prezidenta Erdogana se zvýšila nespokojenost tureckého obyvatelstva, která vyvrcholila v protesty v parku Gezi v červnu 2013 a v pokusu o státní převrat v roce 2016. Toto období také přineslo zvýšené napětí mezi tureckými státními orgány a kurdskými skupinami, jako jsou PKK, Lidové obranné jednotky (dále YPG), které mají vazby na PKK;

a HDP – Lidová demokratická strana. V roce 2015 došlo k ukončení dvouletého příměří mezi tureckou vládou a PKK po bombovém útoku, který měli na svědomí údajní příslušníci Islámského státu, při kterém přišlo o život bezmála 30 Kurdů (Global conflict tracker, 2023). Po pokusu o státní převrat byly zintenzivněny nálety na příslušníky PKK na jihovýchodě země a současně byly posíleny vojenské operace v Sýrii proti YPG a samozvanému Islámskému státu (Global conflict tracker, 2023). Tato období politické nestability a násilí vedla k růstu obav a nejistoty na straně Turecka.

V roce 2016 proběhla operace vedena Spojenými státy a jejími spojenci proti Islámskému státu (IS), která vedla k přerušení většiny přístupů IS k tureckým hranicím. To však nezastavilo postup YPG podél hranic, což zneklidnilo Turecko. Obávali se, že by YPG mohlo sjednotit přilehlé oblasti okolo hranic. Aby tomu předešlo, Turecko zahájilo operaci s názvem Euphrates Shield (Štít Eufratu) v severozápadní Sýrii. O dva roky později oznámil americký prezident Donald J. Trump jeho plán o stáhnutí amerických jednotek ze Sýrie. Toto rozhodnutí vyvolalo pocit strachu u syrských Kurdů, jejichž většina bojovala pod Syrskými demokratickými silami (SDF), jež byly podporovány Spojenými státy. Kurdové se obávali možných intenzivnějších útoků ze strany Turecka. Turecko se proto domluvilo se Spojenými státy v roce 2019 na dohodě o vytvoření bezpečné zóny pro syrské Kurdy, nicméně k její realizaci nedošlo (Blanchard, 2023).

Po roce 2020 došlo k významným změnám ve srovnání s předchozími roky, které byly poznamenány řadou bezpečnostních, politických a ekonomických konfliktů. Turecký prezident Erdogan veřejně vyjádřil potřebu posílení spolupráce mezi oběma zeměmi v boji proti terorismu. V souladu s tímto prohlášením došlo k opětovnému otevření hraničních přechodu, aby se usnadnil pohyb osob a zboží mezi Tureckem a Sýrií. V březnu roku 2021 se turecká delegace vydala do Damašku, kde se setkala se syrským prezidentem Bašárem Asadem s cílem zlepšit vzájemné vztahy. Tato návštěva, první od vypuknutí syrské občanské války v roce 2011, představovala významný krok směrem k obnovení spolupráce mezi oběma zeměmi (Almasri, 2023). Po setkání v Damašku si syrská vláda uvědomila, že již nemá šanci získat zpět svou kontrolu nad územím severní Sýrie, a že pro změnu její současné situace je podstatná spolupráce s Tureckem. K tomuto zjištění došlo mezi lety 2018-2019, ale bylo značně urychleno vypuknutím rusko-ukrajinské války, která oslabilo ruské postavení v Sýrii a také jeho podporu při znovudobývání ztracených území nebo při vyvíjení nátlaku na Turecko s účelem zahájení vyjednávání (Tokmajyan a Al-Wahibi, 2023).

V prosinci roku 2022 se ministři obrany a tajných služeb obou zemí setkali v Moskvě. Nejvýznamnějším faktorem, který přiměl Damašek k tomuto jednání s Tureckem, byl tlak ze strany Ruska, které chtělo uklidnit frontové linie v Sýrii. K tomuto uklidnění měla napomoci právě dohoda mezi Asadem a Erdoganem. Dalšími faktory byly izolovanost syrské vlády a zhoršené ekonomické podmínky v zemi. Právě zhoršené ekonomické podmínky byly dostatečným impulsem pro uzavření dohody s Tureckem. Nicméně dne 6. února 2023 po katastrofálním zemětřesení, které zasáhlo obě země, byl proces těchto vyjednávání přerušen Ruskem (Tokmajyan a Al-Wahibi, 2023). Budoucnost vztahů mezi oběma státy bude i nadále komplikovaná. Jejich vzájemné vztahy mohou být ovlivněny řadou faktorů jako jsou: změny v politických režimech, zásahy mezinárodních aktérů či ekonomické zájmy jednotlivých zemí.

Graf 4: Počet syrských turistů v Turecku mezi lety 2007-2023

Zdroj: vlastní zpracování, Republic of Türkiye Ministry of Culture and Tourism (2024)

Z grafu č.4 je patrné, že v období mezi lety 2007–2023 došlo k několika událostem, které ovlivnily návštěvnost Turecka syrskými turisty. Kritickými byly zejména roky 2011–2012, 2014–2016 a 2019–2020. Za pokles mezi lety 2011–2012 mohly nepokoje v Sýrii, které vyvrcholily v Arabské jaro. Největší pokles lze pozorovat mezi lety 2014–2016. Během těchto let došlo k sérii událostí, které způsobily snížení zájmu syrských občanů o cestování do sousedního Turecka. Mohly za to bombové útoky z roku 2015, pokus o státní převrat v roce 2016 a politická nestabilita. Snížení počtu syrských turistů mezi lety 2019–2020 způsobila zhoršující se politická a bezpečnostní situace v Sýrii. Nicméně po roce 2021 zájem Syřanů o cestování do Turecka postupně roste.

5.3 Izrael

Izrael je dalším státem Blízkého východu, který leží u pobřeží Středozemního moře. Na severu sousedí s Libanonem, na severovýchodě se Sýrií, na východě s Jordánským, na jihu s Egyptem a západně je ohraničen Středozemním mořem. Na rozdíl od předchozích dvou států už není sousedem Turecka (Atlas Mapy, 2024). Hlavním městem Izraele je Jeruzalém, ale mnoho zemí za jeho hlavní město považuje Tel-Aviv. Jedním z hlavních témat turecké zahraniční politiky jsou právě jeho vztahy s Izraelem.

Pro turecko-izraelské vztahy byla klíčovým faktorem zejména poloha Izraele. Izrael obklopují nepřátelené arabské země, proto při navazování vztahů měl Izrael nejbližší k Turecku. Důvodem byla hlavně jeho bezprostřední blízkost k Evropě, se kterou měly obě země kulturní vazby. Turecko je stále domovem pro více než 24 000 Židů (Abadi, 1995).

Již od uznání Izraele Tureckem v roce 1949 jsou jejich vzájemné vztahy jedním z nejdůležitějších témat turecké zahraniční politiky. Turecko bylo jednou ze zemí, která hlasovala proti rozdělení Palestiny na Valném shromáždění OSN, nicméně i přesto bylo Turecko první zemí s muslimskou většinou obyvatelstva, která Izrael uznala (Akgün et al., 2014).

Během desetiletí plného válek mezi Izraelem a Araby na sebe Turecko příliš neupozorňovalo. Ale i přesto nikdy nepřetrhlo vzájemné vztahy s Izraelem i navzdory nátlaku ze strany Arabů. Po ukončení studené války patřilo Turecko spolu s Izraelem mezi hospodářsky nejvýraznější a nejdemokratičtější státy v rámci regionu (Inbar, 2005). K jejich prvním rozepřím došlo v roce 1956, kdy Izrael okupoval Egypt v důsledku krize v Suezském průplavu. V návaznosti na tuto krizi vydalo Turecko veřejné prohlášení, kde odsoudilo Izrael jako agresora. Turecko nebylo jedinou zemí, která se rozhodla odsoudit Izrael za jeho činy. Dalšího odsouzení se Izraeli dostalo ze západních zemí. Cílem Turecka v tomto období bylo zabránění vzrůstajícího vlivu Sovětského svazu a posílení své pozice na Blízkém východě. Pozice Sovětského svazu v regionu znepokojovala Turecko. Země si ale uvědomila, že se nadále může spoléhat na Západ. Což zaručovalo fakt, že vztahy mezi Tureckem a Izraelem zůstanou přátelskými i navzdory významným rozbrojům v regionu (Abadi, 1995).

V průběhu 60. let došlo v turecké zahraniční politice k řadě změn. Jednou z nich byl státní převrat z 27. května 1960, během kterého byla svržena tehdejší vládnoucí politická strana. V této době byla turecká prozápadní zahraniční politika silně kritizována. V návaznosti na

změnu pozice Turecka v západním bloku se země snažila upevnit své vztahy s arabskými zeměmi. Avšak tento krok měl za následek zhoršení jeho vztahů s Izraelem (Yilmaz, 2008). K dalšímu vyhocení vzájemných vztahů došlo v roce 1967, kdy vypukla šestidenní válka. Po válce podpořilo Turecko rezoluci OSN č. 242. Ta vyzývala Izrael k jeho stažení z území dobytých během války. Přesto zdůrazňovala, že všechny státy v dotčeném regionu mají právo na bezpečný život. Turecko mimo jiné také vyzvalo Izrael, aby Palestincům umožnila návrat do jejich vlasti. Dále Turecko odmítlo uznat jakékoliv změny ve vymezení arabsko-izraelských hranic (Abadi, 1995).

V roce 1975 uznalo Turecko Organizaci pro osvobození Palestiny (dále OOP) a o rok později ji také povolilo zřízení pobočky v Ankaře. V roce 1979 bylo obsazeno egyptské velvyslanectví palestinskými ozbrojenci. Při této události byli zavražděni dva turečtí policisté. K incidentu došlo v době, kdy Ankaru navštívil vůdce OOP Yasser Arafat. Návštěva vzbudila velkou pozornost, nicméně i poté pobočka OOP nadále fungovala. Rok 1980 byl ve znamení dalšího zhoršení turecko-izraelských vztahů, protože během anexe východního Jeruzaléma Izraelem prohlásil právě Izrael, že je Jeruzalém jeho neoddelitelným hlavním městem. Turecko reagovalo prohlášením o jeho nesouhlasu s uznáváním Jeruzaléma jakožto Izraelského hlavního města a rozhodlo se zredukovat své diplomatické styky s Izraelem na úplné minimum. Dále Turecko podpořilo všechna usnesení OSN, která hájila práva Palestinců. Když OOP v roce 1988 vyhlásila vznik státu Palestina, tak jej Turecko uznalo dříve než ostatní arabské země (Akgün et al., 2014).

Oztig uvádí, že: „Po skončení studené války a války v Perském zálivu v roce 1991 začaly Turecko a Izrael vnímat rostoucí bezpečnostní hrozby ze strany Íránu, Iráku a Sýrie, jakož i šíření zbraní hromadného ničení, islámského radikalismu a terorismu“ (Oztig, 2024, s. 57). Významnými událostmi pro sblížení Turecka s Izraelem byly konference v Madridu v roce 1991, dohody z Osla v roce 1993 a izraelsko-jordánská mírová smlouva z roku 1994. K posílení vojensko-bezpečnostních vztahů došlo v roce 1994, kdy oba státy podepsaly Dohodu o obranné spolupráci. Vzájemná spolupráce mezi zeměmi se v průběhu několika let rozrostla do několika oblastí, jako byly např: cestovní ruch, vzdělání a obchod (Oztig, 2024). V roce 1998 využilo Turecko svého partnerství s Izraelem, když donutilo Sýrii k vypovězení vůdce PKK Abdullahha Öcalana (Inbar, 2005). Na počátku roku 2000 dosáhl obchod mezi zeměmi významných rozměrů. Turecko se stalo jedním z nejvýznamnějších klientů izraelského zbrojního průmyslu (Aytürk, 2009).

Podstatnou roli ve vzájemných vztazích měla palestinská problematika, jelikož v jejím důsledku měnila Ankara své postoje ke vztahům s Izraelem. V září roku 2000 vypukla Infiáda al-Aksá (jednalo se o ozbrojené palestinské povstání na palestinská území okupovaná Izraelem), která způsobila vyostření v bilaterálních vztazích. K výraznému zhoršení došlo v roce 2009. Za toto zhoršení vztahů mohla především vláda AKP (Oztig, 2024). Oztig popisuje, že: „Po nástupu k moci strana AKP přijala zahraničně politickou perspektivu odlišnou od tzv. kemalistického světonázorů, kterým se turecká zahraniční a domácí politika řídila již od jejího vzniku“ (Oztig, 2024, s.57). Pod vedením AKP začala Ankara prosazovat proaktivní zahraniční politiku ve vztahu s Blízkým východem a také zdůrazňovala svou muslimskou etnicitu (Oztig, 2024).

Poté, co organizace Hamás v roce 2006 převzala moc nad pásmem Gazy, zahájil Izrael námořní blokádu, aby omezil přísun vojenského materiálu do regionu. Následně z několika skupin vznikla flotila, která se snažila narušit tuto námořní blokádu. Jedním z hlavních iniciátorů byla Nadace pro lidská práva a svobody a humanitární pomoc (Humanitarian Relief Foundation, IHH) (Sekulow, 2016). Dne 31. května 2010 obsadily izraelské jednotky loď Mavi Marmara, která vedla flotilu do Gazy. Při násilných potyčkách s izraelskými jednotkami přišlo o život devět tureckých občanů a později na následky svých zranění podlehl i desátý. Tuto událost označil tehdejší ministr zahraničí Ahmed Davutoğlu jako turecké 11. září. Pro budoucí zlepšení vztahů požadoval Davutoğlu veřejnou omluvu Izraele a ukončení jeho blokády Gazy. Výrazná změna v bilaterálních vztazích nastala mezi lety 2010 a 2011, kdy došlo k vypuknutí arabského jara, ale i v této době se nadále řešil incident týkající se lodi Mavi Marmara (Oztig, 2024). Přesto, že se Izrael neomluvil za své činy, rozhodl se přijmout v letech 2012-2013 sérii opatření, která by později přispěla k usmíření. V březnu roku 2013 pomohl tehdejší americký prezident Barack Obama zprostředkovat telefonát mezi izraelským předsedou vlády Netanjahuem a tureckým prezidentem Erdoganem. V tomto telefonátu se Netanjahu Erdoganovi omluvil za ztráty na životech a souhlasil s uzavřením dohody o odškodnění. Oba lídři se domluvili na obnovení vzájemných vztahů. Avšak i nadále Turecko trvalo na zrušení blokády Gazy. Během Operace Ochranné ostří v červenci roku 2014 přišlo o život několik desítek Izraelců a přes 1500 Palestinců. Tato událost opět způsobila, to že se státy od sebe odcizily (Efron, 2018).

V roce 2015 napomohlo k opětovnému sblížení Turecka s Izraelem hned několik událostí. Jako první lze označit jejich společný zájem na stabilizaci Sýrie. Další důvod pro jejich sblížení představoval jejich společný strach z Íránu (Efron, 2018). Na konci června roku 2016 se oba

státy oficiálně usmířily. Součástí usmíření byla dohoda, která určovala, že kromě odškodnění za loď Mavi Marama, Izrael také umožní Turecku vybudovat v Gaze infrastrukturální projekty jako jsou např. nemocnice a elektrárny. Turecko poté odstoupilo od své výzvy, aby Izrael zrušil blokádu Gazy, a na druhé straně Izrael zase svolil s přetrvávajícím působení Hamásu v Turecku (Efron, 2018). V roce 2017 se prezident Donald J. Trump rozhodl přesunout americké velvyslanectví z tel Avivu do Jeruzaléma. Tento čin způsobil násilné konflikty u hranic s pásmem Gazy. V návaznosti na to odvolal Erdogan svého velvyslance z Izraele a poukázal na možný zákaz některého izraelského zboží v Turecku (Oztig, 2024).

Mezi lety 2020-2021 se začaly objevovat spekulace, že by Turecko mělo zájem o obnovení vztahů s Izraelem. Nicméně v lednu 2021 Izrael uvedl, že se jejich vzájemné vztahy nezlepší, dokud Turecko nevyhostí členy Hamásu, kteří zemi obývají a využívají jako základnu pro řízení svých teroristických aktivit v Gaze a na západním břehu Jordánu. V březnu roku 2022 navštívil izraelský prezident Jicchak Herzog v Turecku Erdogana. Cílem jejich jednání byla hospodářská spolupráce. K jednomu z podstatných kroků pro sblížení došlo, když Turecko vyhostilo desítky osob spojovaných s Hamásem. Poté i v říjnu byl na Erdogana vytvářen nátlak. Tentokrát jej izraelský ministr obrany Benny Gantz vyzýval, aby vyhostil vůdce Hamásu, kteří stále žijí v Turecku. Nicméně Turecko se ohradilo s tím, že oni Hamás nepovažují za teroristickou skupinu (Jewish Virtual Library, 2024).

Po ničivých zemětřeseních v Turecku z února roku 2023, se izraelské ministerstvo rozhodlo vyslat do země průzkumný tým, jehož cílem bylo zjistit, jak je na tom země a jaké pomoci je potřeba. Proto byl poté do Turecka poslán záchranný a lékařský tým izraelských obranných sil. Téhož roku došlo k prvnímu setkání po sedmi letech mezi Erdoganem a Netanjahuem. Erdogan oznámil Netanjahuovi, že obě země mohou vzájemně spolupracovat v oblastech technologií, energetiky, inovací a kybernetické bezpečnosti. Erdogan později oznámil, že se shodli na společném průzkumu energetických zdrojů. Podle Erdogana je současný objem jejich bilaterálního obchodu 9,5 miliardy dolarů (Jewish Virtual Library, 2024).

Ve dne 7. října 2023 zahájila organizace Hamás pozemní, letecké a námořní útoky proti Izraeli. Izraelský kabinet v návaznosti na tyto útoky vyhlásil Hamásu válku. Izrael zahájil nálety proti ozbrojencům v Gaze. K 19. říjnu 2023 bylo podle dostupných zdrojů zabito více než 1 400 Izraelců a zhruba 3 785 Palestinců v Gaze (Zanotti et al., 2023). Úřad pro koordinaci humanitárních záležitostí (OCHA) uvedl, že mezi 7. říjnem 2023 a 7. lednem 2024 přišlo o

život nejméně 23 084 Palestinců v Gaze a ve stejném období jich bylo údajně zraněno až 59 926 (OCHA, 2024).

Erdogan byl jedním z nejostřejších kritiků reakce Izraele na teroristický útok Hamásu. Válka vypukla zrovna v době, kdy se Turecko s Izraelem pokoušely o normalizaci jejich vzájemného vztahu. Proto byla Erdoganova prvotní prohlášení po izraelské ozbrojené odezvě v Gaze zdrženlivější. Nicméně po zesílení útoků se Erdogan opět přiklonil směrem k podpoře Palestinců. Na konci října dokonce prohlásil, že bojovníci Hamásu jsou osvoboditelé, a že Hamás není teroristická organizace. I přes tyto tvrdé rétorické útoky na Izrael, si Erdogan zřejmě nechává pootevřené diplomatické možnosti, a to zejména díky tomu, že nadále ponechal turecké diplomatické zastoupení v Izraeli otevřené. V budoucnu bude podstatné, jestli se Turecko bude spolu s ostatními státy pokoušet o možné příměří. Přesto zůstává ale otázkou, zda po Erdoganových řečnických útocích by Izrael vůbec přijal Turecko jako určitého garanta při dosahování výsledků v Gáze (Bryza, 2024).

Graf 5: Počet izraelských turistů v Turecku mezi lety 2007-2023

Zdroj: vlastní zpracování, Republic of Türkiye Ministry of Culture and Tourism (2024)

Při bližším nahlédnutí na graf č.5, který sleduje vývoj počtu izraelských turistů v Turecku mezi lety 2007-2023 je zřejmé, že byl tento vývoj ovlivněn vzájemnými vztahy obou zemí. Mezi lety 2008-2011 byla klíčovými tématy vzájemných vztahů izraelská blokáda, incident s lodí Mavi Marmara a Arabské jaro. Všechny tyto zmíněné události způsobily změnu v bilaterálních vztazích. K obnovení vzájemných vztahů došlo až v roce 2013. Pokles mezi lety 2019-2020 lze přičítat pandemii COVID-19 a zhoršující se politické situaci na Blízkém východě. Od roku

2021 došlo k výraznému nárustu, který bude pravděpodobně negativně ovlivněn aktuálním konfliktem mezi Izraelem a Hamásem.

6 Závěr

Cestovní ruch je významným fenoménem převážně 21. století. Nicméně k výraznému rozvoji došlo již na konci druhé světové války. Po tomto období začalo větší množství lidí cestovat za oddychem, kulturou a poznáním. V průběhu 20. století se objevil nový druh turismu nazývaný se masový turismus. Jeho masivnost s sebou nese i negativní dopady ve formě znečišťování vody a její nadměrné spotřeby, odlesňování a celkového znečištění životního prostředí, neboť turisté vyprodukují mnohonásobně více odpadu než místní obyvatelé. A na tyto nežádoucí aspekty bude nezbytné zacílit úsilí, které povede k eliminaci environmentálních dopadů, plynoucích z masového turismu.

Pokud se zaměříme na události, které ovlivnily turecký cestovní ruch od roku 2000, tak je potřeba zmínit hospodářskou krizi, která postihla Turecko v roce 2001. Tato krize upozornila na nedostatky v připravenosti země. Jelikož země krizi nepředvíдалa, tak na ni následně nebyla ani připravena, proto její důsledky byly výraznější. Mezi dalšími významnými událostmi, které měly vliv na turecký cestovní ruch byl pokus o státní převrat z roku 2016, pandemie COVID-19, zemětřesení a teroristické útoky. Pokus o státní převrat vyvolal u zahraničních turistů obavy, proto v návaznosti na něj došlo ke snížení počtu turistů až o 30 %. V případě pandemie COVID-19 hrála roli bezpečnostní opatření, a to nejen Turecka ale i ostatních zemí, které zaváděly bezprecedentní opatření. V nejvyšším bodě pandemie byly dokonce uzavřena velká množství letišť, stravovacích a ubytovacích zařízení a mnoho dalšího. V Turecku bylo celkově potvrzeno 17 004 677 případů nákazy. Další významnou událostí je zemětřesení, to má spolu s ostatními přírodními katastrofami neblahý účinek na turismus. Nicméně tento jev nelze srovnávat například s pandemií COVID-19, jelikož ta měla daleko rozsáhlejší následky. Samozřejmě je potřeba vzít v potaz sílu zemětřesení, místo jeho vzniku, zda se nachází v obydlených oblastech a mnoho dalšího. Při porovnání dopadů zemětřesení z let 1999 a 2023 bylo zjištěno, že větší vliv především na ekonomiku země, mělo zemětřesení z roku 1999, které zasáhlo především hlavní průmyslové centrum Turecka. Přesto v obou případech došlo ke snížení prodeje zájezdů. Po zemětřesení z roku 1999 bylo zrušeno více než 156 000 rezervací. Ale při pohledu na tabulku uvedenou v kapitole s názvem: Vývoj turismu od roku 2000, na s. 20, která znázorňuje počet zahraničních turistů mezi lety 2014-2023, si výrazného poklesu v roce 2023 všimnout nelze. Jedním z možných vysvětlení může být to, že k zemětřesení došlo 6. února, což znamená,

že země měla nejméně čtyři měsíce na zotavení před začátkem hlavní turistické sezony. Jedna věc je ale jasná, a to že i v budoucnu bude Turecko nadále ohroženo zemětřeseními, a to především z důvodů, že se jedná o tektonicky aktivní zemi s početným množstvím aktivních zlomů. Jedním z posledních podstatných faktorů, který negativně ovlivňuje vývoj počtu zahraničních turistů je terorismus. Informace o teroristických útocích vyvolávají mezi turisty velmi často obavy. Tato událost ve velké míře může znamenat, že se turisté rozhodnou v daném roce navštívit jinou, bezpečnější destinaci.

Terorismus negativně ovlivňoval turecký cestovní ruch již od 60. let 20.století. Aktivita teroristických skupin se zvýšila po roce 1990. Po tomto období byly v Turecku identifikovány tři hlavní teroristické skupiny: Kurdské separatistické skupiny, radikální islamistické teroristické skupiny a levicové teroristické skupiny. Teroristická aktivita vyvolává obavy mezi turisty, zahraničními investory a mezinárodními organizacemi. Jednou z nejznámějších teroristických skupin je PKK neboli Strana kurdských pracujících, ta měla důležitý vliv i na vývoj turecko-syrských vztahů. Terorismus neohrožuje pouze tureckou cestovní ruch, ale zároveň má vliv i na bezpečnost tureckého obyvatelstva. V roce 2018 přišlo v Evropě o život v důsledků teroristických útoků 67 lidí, a z toho 40 úmrtí bylo v Turecku. V důsledků teroristických útoků přišlo o život již přes 35 000 osob.

Na celkový obraz Turecka má vliv také jeho zahraniční politika. Pro přiblížení tématu turecké zahraniční politiky byly vybrány státy: Řecko, Sýrie a Izrael. Se všemi těmito státy má Turecko dlouhou historii, kterou ovlivnilo velké množství faktorů. K předmětům sporů mezi Tureckem a Řeckem patřil jednoznačně Kypr, na kterém měly oba státy své početné komunity, které se do roku 1963 dělily o vládu, jednalo se o tzv. partnerskou vládu. Dalšími problémy pro turecko-řecké vztahy byla otázka Egejského moře a migrační krize. Nicméně v posledních letech se vztahy zdají být poklidné a přátelské. A celkově se jeví, že turecko-řecké vztahy jsou na dobré cestě. Pokud se ale podíváme na tureckého souseda Sýrii, tam jsou vzájemné vztahy komplikovanější. Jejich historie je plná konfliktů, které se týkaly terorismu, a to zejména tureckého PKK, jehož členům Sýrie nabídla útočiště. Další zhoršení vztahů bylo způsobeno sestřelením tureckého stíhacího letounu F-4 Phantom syrskými vzdušnými silami. Budoucnost vztahů těchto sousedních států bude jistě komplikovaná a ovlivněná řadou faktorů, jako jsou např. změny v politických režimech či zásahy různých mezinárodních aktérů. Posledním státem, jehož vztahům s Tureckem se práce věnuje je Izrael. Vztahy těchto zemí jsou napjaté, již od uznání Izraele Valným shromážděním OSN v roce 1949. V průběhu let se vztahy těchto

zemí točily okolo různých konfliktů, jako byla např. šestidenní válka, Infiáda al – Aksá, incident s lodí Mavi Marmara, Arabské jaro, izraelská blokáda Gazy a v neposlední řadě válka Izraele s Hamásem, která započala 7. října 2023. Vzájemné vztahy Turecka, s již zmíněnými státy mají vliv na příliv zahraničních turistů. Turecko zaznamenalo největší nárůst počtu turistů ze Sýrie v roce 2013, kdy zemí navštívilo přes 1 200 000 Syřanů. Naopak izraelští turisté nejvíce cestovali do Turecka až v roce 2022, kdy jejich počet přesáhl 843 000. Pokud jde o turisty z Řecka, k nejvyšší návštěvnosti došlo v letech 2014 a 2019, kdy v obou letech Turecko navštívilo přes 830 000 Řeků.

Bakalářská práce se věnuje vývoji tureckého turismu a jeho významu v rámci turecké ekonomiky. Kromě popisu historického vývoje a současného stavu tureckého turismu jsou analyzovány také faktory, které mají negativní dopad na odvětví cestovního ruchu. Vybranými faktory byly terorismus, pokus o státní převrat, zemětřesení a pandemie COVID-19. Zároveň se práce věnuje ekonomickým důsledkům turismu, vlivem masového turismu na životní prostředí a také tureckou zahraniční politikou s Řeckem, Sýrií a Izraelem. Cílem práce bylo odpovědět na výzkumné otázky, které si autorka zvolila: „Jaké události měly zásadní vliv na vývoj turismu od roku 2000? Jaký vliv má terorismus na turecký cestovní ruch?“ Pomocí obsáhlé rešerše bylo odpovězeno na tyto výzkumné otázky a tím byl cíl práce splněn. Dalším předmětem zkoumání ve vztahu k turismu může být vliv nové politické situace, která nastala po komunálních volbách ze dne 31. března 2024.

Tyto volby znamenaly prohru pro Erdoganovo AKP, a to po více než dvou desetiletích (Reuters, 2024). Celkově získala AKP 36 % hlasů, což ale nestačilo na výhru, té dosáhla Republikánská lidová strana (CHP) se svými 38 % (ČT24, 2024). Za tento výsledek mohla prudce rostoucí inflace a nespokojenost islamistických voličů (Reuters, 2024). Tato prohra AKP by mohla v Turecku způsobit výrazné změny.

7 Seznam použité literatury

ABADI, Jacob. Israel and Turkey: From Covert to Overt Relations. Online. *Journal of Conflict Studies*. 1995, roč. 15, č. 2, s. 104-128. ISSN 1715-5673. Dostupné z: https://www.erudit.org/en/journals/jcs/1995-v15-n2-jcs_15_2/jcs15_02art06.pdf. [cit. 2024-03-28].

AKAL, Mustafa. Economic Implications of International Tourism on Turkish Economy. Online. *TOURISMOS: An International Multidisciplinary Journal of Tourism*. 2010, roč. 5, č. 1, s. 131-152. Dostupné z: https://mpra.ub.uni-muenchen.de/25197/1/MPRA_paper_25197.pdf. [cit. 2024-02-16].

AKCA, Yasar. Evaluation of Regional Development Policies in Turkey's Five Years Development Plans. Online. *Journal of Management and Sustainability*. 2018, roč. 8, č. 1, s. 104-110. ISSN 1925-4733. Dostupné z: <https://doi.org/10.5539/jms.v8n1p104>. [cit. 2024-01-24].

AKGÜN, Mensur; GÜNDOĞAR, Sabiha Senyücel a GÖRGÜLÜ, Aybars. Politics in Troubled Times: Israel-Turkey Relations. Online. *Turkish Economic and Social Studies Foundation*. 2014, s. 1-12. Dostupné z: https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/report_Politics_In_Troubled_Times_Israel_Turkey_Relations.pdf. [cit. 2024-03-28].

AKKEMİK, Ali a PERLAKY, Denes. Impact of Covid-19 on Tourism: Evidence from SAM Assessments of Hungary and Turkey: Evidence from SAM Assessments of Hungary and Turkey. Online. *Advances in Hospitality and Tourism Research (AHTR)*. 2023, roč. 11, č. 1, s. 146-170. ISSN 2147-9100. Dostupné z: <https://doi.org/10.30519/ahtr.950519>. [cit. 2024-03-07].

ALMASRI, Mahmoud Mohammad. *Turkish foreign policy approaches to the Syrian revolution and its reflection on the administrative regulation in the liberated areas. "The housing sector in azaz as a model" between 2016–2022*. Online, Diplomová práce. Istanbul: Republic of Turkey Istanbul Gelisim University, Institute of Graduate Studies, 2023. Dostupné z: <https://acikerisim.gelisim.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11363/7104/822172.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. [cit. 2024-03-24].

ALTINAY ÖZDEMİR, Meltem a YILDIZ, Sercan. How Covid-19 Outbreak Affects Tourists' Travel Intentions? A Case Study In Turkey. Online. *SOCIAL MENTALITY AND RESEARCHER THINKERS JOURNAL*. 2020, roč. 6, č. 32, s. 1101-1113. ISSN 2630-631X. Dostupné z: <https://doi.org/10.31576/smryj.562>. [cit. 2024-03-07].

ANASTASAKIS, Othon. 4 Greece and Turkey in the Balkans: Cooperation or Rivalry? Online. *Turkish Studies*. 2004, roč. 5, č. 1, s. 45-60. ISSN 1468-3849. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/14683849.2004.9687241>. [cit. 2024-03-25].

Atlas Mapy. Online. 2024. Dostupné z: <https://atlas.mapy.cz/?p=000000&id=povrch-zeme&n=m&z=1.5&x=0.000&y=0.000&m=m>. [cit. 2024-04-09].

AYNALEM, Sintayehu; KASSEGN, Berhanu a SEWNET, Tesfaye. Employment Opportunities and Challenges in Tourism and Hospitality Sectors. Online. *Journal of Tourism & Hospitality*. 2016, roč. 5, č. 6, s. 1-5. ISSN 21670269. Dostupné z: <https://doi.org/10.4172/2167-0269.1000257>. [cit. 2024-02-10].

AYTÜRK, İlker. Between Crises and Cooperation: The Future of Turkish-Israeli Relations. Online. *Insight Turkey*. 2009, roč. 11, č. 2, s. 57-74. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/26331174>. [cit. 2023-02-25].

BARUTÇUGIL, İsmet S. Tourism in Turkey: The past, present and the future. Online. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 1984, roč. 5, č. 1, s. 115-128. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/11452/20608>. [cit. 2024-02-22].

BILGEL, Firat a KARAHASAN, Burhan Can. Thirty Years of Conflict and Economic Growth in Turkey: A Synthetic Control Approach. Online. *Defence and Peace Economics*. 2017, roč. 30, č. 5, s. 609-631. ISSN 1024-2694. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/10242694.2017.1389582>. [cit. 2024-02-07].

BLANCHARD, Christopher M. Syria Conflict Overview: 2011-2021. Online. In: Congressional Research Service. Dostupné z: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF11080>. [cit. 2024-03-24].

BRYZA, Matthew. *Can Turkey help resolve the Israel-Hamas war?* Online. Atlantic Council. 2024. Dostupné z: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/turkeysource/can-turkey-help-resolve-the-israel-hamas-war/>. [cit. 2024-03-31].

ÇAKMAK, Cenap. Turkish–Syrian relations in the wake of the Syrian conflict: back to securitization? Online. *Cambridge Review of International Affairs*. 2015, roč. 29, č. 2, s. 695-717. ISSN 0955-7571. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/09557571.2015.1117922>. [cit. 2024-03-21].

Cambridge Dictionary. Online. 2024. Dostupné z: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/middle-east>. [cit. 2024-04-06].

CASTILLO, Victoria; FIGAL GARONE, Lucas; MAFFIOLI, Alessandro a SALAZAR, Lina. The causal effects of regional industrial policies on employment: A synthetic control approach. Online. *Regional Science and Urban Economics*. 2017, roč. 67, s. 25-41. ISSN 01660462. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.regsciurbeco.2017.08.003>. [cit. 2024-02-10].

CAVLEK, Nevenka. Tour operators and destination safety. Online. *Annals of Tourism Research*. 2002, roč. 29, č. 2, s. 478-496. ISSN 01607383. Dostupné z: [https://doi.org/10.1016/S0160-7383\(01\)00067-6](https://doi.org/10.1016/S0160-7383(01)00067-6). [cit. 2024-03-09].

ÇETINEL, Fatmagül a YOLAL, Medet. Public Policy and Sustainable Tourism in Turkey. Online. *TOURISMOS: An International Multidisciplinary Refereed Journal of Tourism*. 2009, roč. 4, č. 3, s. 35-50. ISSN 1790-8418. Dostupné z: <https://mpa.ub.uni-muenchen.de/25418/>. [cit. 2024-02-24].

ÇİFTÇİ, Güsel a BAYRAM, Sonat. The Effects of Earthquakes on Tourism: Evidence from Turkey. Online. *Journal of Tourism Leisure and Hospitality*. 2021, roč. 3, č. 2, s. 82-94. ISSN 2687-3737. Dostupné z: <https://doi.org/10.48119/toleho.851669>. [cit. 2024-03-09].

COOPER, C.P a OZDIL, I. From mass to 'responsible' tourism: the Turkish experience. Online. *Tourism Management*. 1992, roč. 13, č. 4, s. 377-386. ISSN 0261-5177. Dostupné z: [https://doi.org/https://doi.org/10.1016/0261-5177\(92\)90005-R](https://doi.org/https://doi.org/10.1016/0261-5177(92)90005-R). [cit. 2023-11-14].

COVID OBSERVER. *Coronavirus in Turkey*. Online. 2024. Dostupné z: <https://covid.observer/tr/>. [cit. 2024-04-08].

ČT24. *Erdoganova éra končí, hlásá opozice. Utrpěl největší debakl za dvě dekády*. Online. 2024. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/svet/erdoganova-era-konci-hlasa-opozice-utrpel-nejvetsi-debakl-za-dve-dekady-347701>. [cit. 2024-04-02].

DAVISON, Roderic H. Where Is the Middle East? Online. *Foreign Affairs*. 1960, roč. 38, č. 4, s. 665-675. ISSN 00157120. Dostupné z: <https://doi.org/10.2307/20029452>. [cit. 2024-02-28].

DEMIRALP, Selva. The Economic Impact of the Turkish Earthquakes and Policy Option. Online. *İstanPol*. 2023, s. 1-9. Dostupné z: <https://istanpol.org/Uploads/ContentManagementFile/2023-003-the-economic-impact-of-the-turkish-earthquakes-and-policy-options.pdf>. [cit. 2024-03-09].

DUMAN, Teoman a KOZAK, Metin. The Turkish Tourism Product: Differentiation and Competitiveness. Online. *Anatolia*. 2010, roč. 21, č. 1, s. 89-106. ISSN 1303-2917. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/13032917.2010.9687092>. [cit. 2024-02-01].

ECKSTEIN, Zvi a TSIDDON, Daniel. Macroeconomic consequences of terror: theory and the case of Israel. Online. *Journal of Monetary Economics*. 2004, roč. 51, č. 5, s. 971-1002. ISSN 0304-3932. Dostupné z: <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.jmoneco.2004.05.001>. [cit. 2024-01-30].

EFE, Süreyya Sönmez. Legal Status and Economic Membership of Seasonal Migrant Workers in Turkey. Online. *Göç Araştırmaları Dergisi*. 2017, roč. 3, č. 2, s. 66-99. Dostupné z: <https://dergipark.org.tr/en/pub/gad/issue/45487/571017>. [cit. 2024-02-17].

EFRON, Shira. *The Future of Israeli-Turkish Relations*. Online. Santa Monica, California: RAND Corporation, 2018. Dostupné z: <https://doi.org/10.7249/RR2445>. [cit. 2024-03-30].

EGRESI, Istvan. Globalization, Mass Tourism, and Sustainable Development. Online. *Alternative Tourism in Turkey*. GeoJournal Library. 2016, s. 3-22. ISBN 978-3-319-47535-6. Dostupné z: https://doi.org/10.1007/978-3-319-47537-0_1. [cit. 2024-02-27].

ERKAN, Birol a BOZDUMAN, Elif Tuğçe. Analysis of Specialization and Competition Level in Turkey's Tourism Sector. Online. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2019, roč. 2, č. 38, s. 1-12. ISSN 1302-6658. Dostupné z: <https://doi.org/10.35343/kosbed.602925>. [cit. 2024-02-03].

ESEN, Berk a GUMUSCU, Sebnem. Turkey: How the Coup Failed. Online. *Journal of Democracy*. 2017, roč. 28, č. 1, s. 59-73. Dostupné z: https://www.journalofdemocracy.org/wp-content/uploads/2017/01/08_28.1_Esen-Gumuscu-pp-59-73.pdf. [cit. 2024-03-01].

ESTRADA, Mario Arturo Ruiz; PARK, Donghyun a KHAN, Alam. The impact of terrorism on economic performance: The case of Turkey. Online. *Economic Analysis and Policy*. 2018, roč. 60, s. 78-88. ISSN 0313-5926. Dostupné z: <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.eap.2018.09.008>. [cit. 2024-01-31].

FAJNOR, Jakub. *Turecká regionálně-mocenská politika v Sýrii v době občanské války*. Online, Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2013. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/kpfyc/Jakub_Fajnor_Bc.prace.pdf. [cit. 2024-03-24].

GEZICI, Ferhan. Components of sustainability. Online. *Annals of Tourism Research*. 2006, roč. 33, č. 2, s. 442-455. ISSN 01607383. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.annals.2005.11.002>. [cit. 2024-03-12].

GIANNETTO, Daniela a INNAL, Deniz. Status of Endemic Freshwater Fish Fauna Inhabiting Major Lakes of Turkey under the Threats of Climate Change and Anthropogenic Disturbances: A Review. Online. *Water*. 2021, roč. 13, č. 11, s. 1-17. ISSN 2073-4441. Dostupné z: <https://doi.org/10.3390/w13111534>. [cit. 2024-02-28].

GLOBAL CONFLICT TRACKER. *Conflict Between Turkey and Armed Kurdish Groups*. Online. Global Conflict Tracker. 2023. Dostupné z: <https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/conflict-between-turkey-and-armed-kurdish-groups>. [cit. 2024-03-24].

GÖSSLING, Stefan; PEETERS, Paul; HALL, C. Michael; CERON, Jean-Paul; DUBOIS, Ghislain et al. Tourism and water use: Supply, demand, and security. An international review. Online. *Tourism Management*. 2012, roč. 33, č. 1, s. 1-15. ISSN 02615177. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2011.03.015>. [cit. 2024-03-12].

GÖSSLING, Stefan; SCOTT, Daniel a HALL, C. Michael. Pandemics, tourism and global change: a rapid assessment of COVID-19. Online. *Journal of Sustainable Tourism*. 2020, roč. 29, č. 1, s. 1-20. ISSN 0966-9582. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1758708>. [cit. 2024-02-08].

GÖSSLING, Stefan. Global environmental consequences of tourism. Online. *Global Environmental Change*. 2002, roč. 12, č. 4, s. 283-302. ISSN 09593780. Dostupné z: [https://doi.org/10.1016/S0959-3780\(02\)00044-4](https://doi.org/10.1016/S0959-3780(02)00044-4). [cit. 2024-04-06].

GÖYMEN, Korel. Tourism and governance in Turkey. Online. *Annals of Tourism Research*. 2000, roč. 27, č. 4, s. 1025-1048. ISSN 0160-7383. Dostupné z: [https://doi.org/https://doi.org/10.1016/S0160-7383\(99\)00127-9](https://doi.org/https://doi.org/10.1016/S0160-7383(99)00127-9). [cit. 2024-01-22].

GRIGORIADIS, Ioannis N. Between escalation and détente: Greek-Turkish relations in the aftermath of the Eastern Mediterranean crisis. Online. *Turkish Studies*. 2022, roč. 23, č. 5, s. 802-820. ISSN 1468-3849. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/14683849.2022.2087509>. [cit. 2024-03-28].

GRIGORIADIS, Ioannis N. Greek-Turkish Relations. Online. In: *The Oxford Handbook of Modern Greek Politics*. Oxford Handbooks, 2020, s. 613–628. ISBN 9780191863783. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/345709857_Greek-Turkish_Relations#fullTextFileContent. [cit. 2024-03-25].

GTI. *Global Terrorism Index 2019*. Online. 2019. Dostupné z: <https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2020/08/GTI-2019web.pdf>. [cit. 2024-02-08].

GÜNEYLIOĞLU, Murat. The changing nature of Turkish-Syrian relations: A globalization perspective: A GLOBALIZATION PERSPECTIVE. Online. *Boğaziçi Journal*. 2011, roč. 25, č. 2, s. 147-169. ISSN 13009583. Dostupné z: <https://doi.org/10.21773/boun.25.2.8>. [cit. 2024-03-22].

HUTCHINGS, Kate; MOYLE, Char-lee; CHAI, Andreas; GAROFANO, Nicole a MOORE, Stewart. Segregation of women in tourism employment in the APEC region. Online. *Tourism Management Perspectives*. 2020, roč. 34, s. 1-15. ISSN 22119736. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2020.100655>. [cit. 2024-02-12].

CHARFEDDINE, Lanouar a DAWD, Issa. Analysis of the resilience of the Turkey tourism industry to exogenous shocks: new evidence from a NARDL model. Online. *Tourism Recreation Research*. 2022, s. 1-16. ISSN 0250-8281. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/02508281.2022.2026615>. [cit. 2024-02-08].

ILO. *Towards a fair deal for migrant workers in the global economy*. Geneva: International Labour Office Geneva, 2004. ISBN 92-2-113043-6. ISSN 0074-6681. Dostupné z: <https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/meetingdocument/kd00096.pdf>. [cit. 2024-02-17].

INBAR, Efraim. The Resilience of Israeli–Turkish Relations. Online. *Israel Affairs*. 2005, roč. 11, č. 4, s. 591-607. ISSN 1353-7121. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/13537120500233664>. [cit. 2024-03-28].

INVIA. *Památky UNESCO v Turecku*. Online. Invia. 2018. Dostupné z: <https://www.invia.cz/blog/pamatky-unesco-v-turecku/>. [cit. 2024-04-09].

IŞIK MADEN, Selen; BULGAN, Gülay a YILDIRIM, Sinan. The Effect of Tourism Sector on Economic Growth: An Empirical Study on Turkey. Online. *Journal of Yasar University*. 2019, roč. 14, č. 55, s. 215-225. Dostupné z: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/799025>. [cit. 2024-02-10].

JANTA, Hania; LUGOSI, Peter; BROWN, Lorraine a LADKIN, Adele. Migrant networks, language learning and tourism employment. Online. *Tourism Management*. 2012, roč. 33, č. 2, s. 431-439. ISSN 02615177. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2011.05.004>. [cit. 2024-02-10].

JEWISH VIRTUAL LIBRARY. *Turkey-Israel Relations*. Online. Jewish Virtual Library. 2024. Dostupné z: https://www.jewishvirtuallibrary.org/turkey-israel-relations?utm_content=cmp-true. [cit. 2024-03-30].

KAPUCU, Naim a PALABIYIK, Hamit. *Turkish Public Administration From Tradition to the Modern Age*. Online. Ankara: USAK, International Strategic Research Organization, 2008. ISBN 987-605-4030-01-9. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=DWceNjwTggUC&printsec=frontcover&hl=cs#v=onepage&q=eu&f=false>. [cit. 2024-02-29].

KARIMANAL, Iniya; AQID, Rusmiya; DARR, Trevor; BRICCA, Lucas a KARTHIKEYAN, Sanjay. Greece and Turkey Sign Commitment To Friendly Relations. Online. *Institute for Youth in Policy*. 2024, s. 1-12. Dostupné z: https://web-cdn.yipinstitute.org/6580bf6203485cf15c72a4f1/65cbc609de6776c00db2c7b2_Greece%20Turkey%20Final%20Brief%20.pdf. [cit. 2024-03-28].

KAYA, Mustafa Göktuğ; ONIFADE, Stephen Taiwo a AKPINAR, Ayhan. Terrorism and Tourism: An Empirical Exemplification of Consequences of Terrorist Attacks on Tourism Revenues in Turkey. Online. *Tourism*. 2022, roč. 70, č. 1, s. 28-42. ISSN 18491545. Dostupné z: <https://doi.org/10.37741/t.70.1.2>. [cit. 2024-02-08].

KAYMAZ, Volkan. Dependence of the Turkish Tourism Sector on Five Countries of Origin and Tourism Demand. Online. *Tourism: An International Interdisciplinary Journal*. 2022, roč. 70, č. 3, s. 383-394. ISSN 18491545. Dostupné z: <https://doi.org/10.37741/t.70.3.4>. [cit. 2024-02-04].

KESKİN, Abdullah a CANSIZ, Harun. Tourism, Turkey and Economic Development. Online. *Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*. 2010, roč. 24, č. 4, s. 23-46. Dostupné z: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/30324>. [cit. 2024-02-12].

KIRCA, Mustafa a ÖZER, Mustafa. The effects of tourism demand on regional sectoral employment in Turkey. Online. *Regional Statistics*. 2021, roč. 11, č. 1, s. 78-109. ISSN 20639538. Dostupné z: <https://doi.org/10.15196/RS110104>. [cit. 2024-02-10].

KIZILGEÇİ, Çiğdem. An Assessment of Post-Earthquake Issues in UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) Gastronomic Cities Gaziantep, Hatay and Şanlıurfa in Turkey. Online. *MAS Journal of Applied Sciences*. 2023, s. 965-978. ISSN 965-978. Dostupné z: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10004299>. [cit. 2024-03-09].

KRATOCHVÍL, Tom. *Geopolitická situace a její dopady na mezinárodní cestovní ruch*. Online, Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, 2020. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/hdtj9/Geopoliticka_situace_a_jeji_dopady_na_mezinarodni_cestovni_ruch.pdf. [cit. 2024-03-06].

KUVAN, YALÇIN. Mass Tourism Development and Deforestation in Turkey. Online. *Anatolia*. 2010, roč. 21, č. 1, s. 155-168. ISSN 1303-2917. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/13032917.2010.9687096>. [cit. 2024-04-06].

KUZUCUOĞLU, Catherine. The Physical Geography of Turkey: An Outline. Online. *Landscapes and Landforms of Turkey, Springer International Publishing*. 2019, s. 7-15. ISSN 2213-2104. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-03515-0>. [cit. 2024-02-14].

LEVENT, Yasemin Sarıkaya; ŞAHİN, Ezgi a LEVENT, Tolga. The Impact of Tourism Planning on Land-Use/Land-Cover Changes in Kızkalesi Tourism Destination. Online. *Land*. 2024, roč. 13, č. 151, s. 1-27. Dostupné z: <https://doi.org/https://doi.org/10.3390/land13020151>. [cit. 2024-02-12].

MAZOCH, Ondřej. *Erdoganův režim v Turecku z hlediska konceptu státního terorismu*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra politologie, 2020. Dostupné také z: https://is.muni.cz/th/zuhzn/Mazoch_BP.pdf.

MINARDI, Anton. Turkish Foreign Policy to European Union and Its Chance to be a European Union Member. Online. *Jurnal Hubungan Internasional*. 2016, roč. 5, č. 2, s. 124-136. ISSN 18295088. Dostupné z: <https://doi.org/10.18196/hi.5291>. [cit. 2024-02-29].

NAZIK, Lütfi; POYRAZ, Murat a KARABIYIKOĞLU, Mustafa. Karstic Landscapes and Landforms in Turkey. Online. *Landscapes and Landforms of Turkey*. World Geomorphological Landscapes. 2019, s. 181-196. ISBN 978-3-030-03513-6. ISSN 2213-2104. Dostupné z: https://doi.org/10.1007/978-3-030-03515-0_5. [cit. 2024-02-28].

NECIP ŞAĞAR, Muhammet. *Pomáháme v Sýrii vyrovnat se s následky zemětřesení v roce 2023*. Online. *Člověk v tísní*. 2024. Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/pomahame-v-syrii-vyrovnat-se-s-nasledky-zemetreseni-v-roce-2023-11131gp>. [cit. 2024-03-09].

NOHUTÇU, Ahmet. Development of tourism policies in Turkey throughout the republican period in socio-political, economic and administrative perspective: From state-sponsored development to various forms of cooperation. Online. *Muğla University Journal of Social Sciences Institute*. 2002, roč. 9, s. 97-121. Dostupné z: <https://api.semanticscholar.org/CorpusID:230798707>. [cit. 2023-11-15].

ÖCAL, Nadir a YILDIRIM, Jülide. Regional effects of terrorism on economic growth in Turkey: A geographically weighted regression approach. Online. *Journal of Peace Research*. 2010, roč. 47, č. 4, s. 477-489. ISSN 0022-3433. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/0022343310364576>. [cit. 2024-02-08].

OECD Tourism Trends and Policies 2022. Online. *OECD*. 2022, s. 1-362. ISSN 2076-7773. Dostupné z: <https://doi.org/10.1787/a8dd3019-en>. [cit. 2024-02-14].

OCHA. *Hostilities in the Gaza Strip and Israel | Flash Update #87 [EN/AR/HE]*. Online. OCHA. 2024. Dostupné z: <https://www.unocha.org/publications/report/occupied-palestinian-territory/hostilities-gaza-strip-and-israel-flash-update-87>. [cit. 2024-03-30].

OIKONOMOU, Konstantina D. Greek - Turkish relations: A classic case of power competition towards a paradigm shift. Online. *Journal of Liberal Arts and Humanities (JLAH)*. 2022, roč.

3, č. 4, s. 21-25. ISSN 2690-0718. Dostupné z: <https://doi.org/10.48150/jlah.v3no4.2022.a3>. [cit. 2024-03-26].

OKUMUS, Fevzi a KARAMUSTAFA, Kurtulus. IMPACT OF AN ECONOMIC CRISIS Evidence from Turkey. Online. *Annals of Tourism Research*. 2005, roč. 32, č. 4, s. 942-961. ISSN 01607383. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.annals.2005.04.001>. [cit. 2024-02-24].

ÖNDER, Kübra a DURGUN, Ayşe. Effects of tourism sector on the employment in Turkey: an econometric application. Online. 2008, s. 365-373. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/332247141_EFFECTS_OF_TOURISM_SECTOR_ON_THE_EMPLOYMENT_IN_TURKEY_AN_ECONOMETRIC_APPLICATION_Kubra_ÖNDER_Ministry_Of_National_DefenceTurkey. [cit. 2024-02-16].

ÖNIŞ, Ziya a YILMAZ, Şuhnaz. Greek-Turkish Rapprochement: Rhetoric or Reality? Online. *Political Science Quarterly*. 2008, roč. 123, č. 1, s. 123-149. ISSN 0032-3195. Dostupné z: <https://doi.org/10.1002/j.1538-165X.2008.tb00619.x>. [cit. 2024-03-25].

ORAL, Uğur. Examining the Issues Between Turkey and Greece by Considering Suggestions from Citizens of Both Countries Through Communication. Online. *European Journal of Social Sciences Studies*. 2022, roč. 8, č. 3, s. 166-185. ISSN 25018590. Dostupné z: <https://doi.org/10.46827/ejsss.v8i3.1444>. [cit. 2024-03-26].

ÖZKEŞKEK, Maksut; EMİR, Oktay a AKSÖZ, Emre Ozan. How Crises Are Reflected in Tourism Industry: The Case of Türkiye. Online. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*. 2022, roč. 10, č. 4, s. 3077-3096. ISSN 2147-8775. Dostupné z: <https://doi.org/10.21325/jotags.2022.1131>. [cit. 2024-03-09].

ÖZPEK, Burak Bilgehan a DEMİRAĞ, Yelda. Turkish foreign policy after the ‘Arab Spring’: from agenda-setter state to agenda-entrepreneur state. Online. *Israel Affairs*. 2014, roč. 20, č. 3, s. 328-346. ISSN 1353-7121. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/13537121.2014.922806>. [cit. 2024-03-24].

OZTURK-TUNCEL, Duygu a CELIKPALA, Mitat. Turkey’s rapprochements with Greece and Armenia: Understanding path breaking steps. Online. *Southeast European and Black Sea Studies*. 2019, roč. 19, č. 3, s. 431-449. Dostupné z: <https://doi.org/doi.org/10.1080/14683857.2019.1629753>. [cit. 2024-03-28].

PLAN BLEU. *State of Play of Tourism in the Mediterranean*. Online. Marseille, 2022. Dostupné z: https://planbleu.org/wp-content/uploads/2022/11/EN_VF_stateoftourism_PLANBLEU.pdf. [cit. 2024-03-13].

Republic of Türkiye Ministry of Culture and Tourism. Online. 2024. Dostupné z: <https://www.ktb.gov.tr/EN-249299/yearly-bulletins.html>. [cit. 2024-04-07].

REPUBLIC OF TÜRKIYE MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS. *Turkish-Greek Relations/Aegean Problems*. Online. Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs. 2022. Dostupné z: <https://www.mfa.gov.tr/sub.en.mfa?deb1dc4c-926f-45bd-9a7c-27b45654c0e4>. [cit. 2024-03-26].

REUTERS. *Timeline – Turkey’s attempted coup*. Online. 2016, 16. July 2016. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/turkey-security-timeline-idUSL8N1A158X/>. [cit. 2024-03-01].

REUTERS. *Turkey's key tourism sector slow to recover after huge earthquake*. Online. Reuters. 2023. Dostupné z: <https://www.reuters.com/world/middle-east/turkeys-key-tourism-sector-slow-recover-after-huge-earthquake-2023-04-24/>. [cit. 2024-03-21].

REUTERS. *Turkey's resurgent opposition trounces Erdogan in pivotal local elections*. Online. 2024. Dostupné z: <https://www.reuters.com/world/middle-east/erdogan-battles-key-rival-turkeys-local-elections-2024-03-31/>. [cit. 2024-04-02].

RIZZI, Cinzia. *Türkiye stays open for tourists despite earthquake tragedy*. Online. 2023. Dostupné z: <https://www.euronews.com/business/2023/02/27/turkiye-stays-open-for-tourists-despite-earthquake-tragedy>. [cit. 2024-04-08].

RODOPLU, Ulkumen; ARNOLD, Jeffrey a ERSOY, Gurkan. Terrorism in Turkey. Online. *Prehospital and Disaster Medicine*. 2003, roč. 18, č. 2, s. 152–160. Dostupné z: <https://doi.org/https://doi.org/10.1017/S1049023X00000923>. [cit. 2024-01-31].

RODOPLU, Ülkümen; ARNOLD, Jeffrey L.; TOKYAY, Rifat; ERSOY, Gurkan; CETINER, Serkan et al. Mass-Casualty Terrorist Bombings In Istanbul, Turkey, November 2003: Report of the Events and the Prehospital Emergency Response. Online. *Prehospital and Disaster Medicine*. 2004, roč. 19, č. 2, s. 133-145. ISSN 1049-023X. Dostupné z: <https://doi.org/10.1017/S1049023X00001643>. [cit. 2024-02-18].

SAID, Edward W. *Orientalism*. USA: Pantheon Books, 1978. ISBN 978-0-394-42814-7.

BİLİCİ, Nilgün Sanalan a ERKEM, Mehmet Necati. The review of the data of Turkish tourism industry via the trend analysis method. Online. *Journal of Tourism Leisure and Hospitality*. 2022, roč. 4, č. 2, s. 7-7. ISSN 2687-3737. Dostupné z: <https://doi.org/10.48119/toleho.1185744>. [cit. 2024-02-26].

SAVAŞ, Bilal; BEŞKAYA, Ahmet a ŞAMİLOĞLU, Famil. Analyzing the impact of international tourism of the economic growth in Turkey. Online. *ZKU Journal of Social Sciences*. 2010, roč. 6, č. 12, s. 121-136. Dostupné z: <https://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423937079.pdf>. [cit. 2023-02-25].

SEKULOW, Jay Alan. Turkey-Israel Relations. Online. *Journal of M.G. Robertson Global Centre for Law & Public Policy*. 2016, roč. 15, č. 3, s. 1-25. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2719941. [cit. 2024-03-30].

ŞEN, Şeyda a SALMAN, Yıldız. The Impact of Tourism on the Cultural Environment in Turkey: The Case of Antalya. Online. *The Academic Research Community publication*. 2018, roč. 2, č. 2, s. 1-5. ISSN 2537-0162. Dostupné z: <https://doi.org/10.21625/archive.v2i2.242>. [cit. 2024-01-24].

Schengen Visa. Online. 2023. Dostupné z: <https://www.schengen-visa.com/news/why-is-turkey-not-in-the-eu/>. [cit. 2024-02-29].

SKERRITT, Dominic a HUYBERS, Twan. The effect of international tourism on economic development: An empirical analysis. Online. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*. 2005, roč. 10, č. 1, s. 23-43. ISSN 1094-1665. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/1094166042000330209>. [cit. 2024-01-31].

ŠÍROVÁ, Tereza. *Geopolitické postavení Turecka mezi východem a západem*. Diplomová práce. Liberec: Technická Univerzita v Liberci, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, 2011. Dostupné také z: <https://dspace.tul.cz/handle/15240/11697>.

TEZCAN, Berna. *Developing alternative modes of tourism in Turkey*. Diplomová práce. Ankara: Middle East Technical University, 2004. Dostupné také z: <http://etd.lib.metu.edu.tr/upload/12605524/index.pdf>.

TOKMAJYAN, Armenak a AL-WAHIBI, Anais. *The Long Road to Rapprochement between Syria and Turkey*. Online. In: The Century Foundation. 2023. Dostupné z: <https://tcf.org/content/report/the-long-road-to-rapprochement-between-syria-and-turkey/>. [cit. 2024-03-27].

TOSUN, Cevat a JENKINS, Carson Lewis. Regional planning approaches to tourism development: the case of Turkey. Online. *Tourism Management*. 1996, roč. 17, č. 7, s. 519-531. ISSN 02615177. Dostupné z: [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(96\)00069-6](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(96)00069-6). [cit. 2024-02-12].

TOSUN, Cevat; TIMOTHY, Dallen J. a ÖZTÜRK, Yüksel. Tourism Growth, National Development and Regional Inequality in Turkey. Online. *Journal of Sustainable Tourism*. 2003, roč. 11, č. 2-3, s. 132–161. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/09669580308667200>. [cit. 2023-10-31].

TOSUN, Cevat. An Analysis of the Economic Contribution of Inbound International Tourism in Turkey. Online. *Tourism Economics*. 1999, roč. 5, č. 3, s. 217-250. ISSN 1354-8166. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/135481669900500301>. [cit. 2024-02-03].

TOSUN, Cevat. Challenges of sustainable tourism development in the developing world: the case of Turkey. Online. *Tourism Management*. 2001, roč. 22, č. 3, s. 289-303. ISSN 02615177. Dostupné z: [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(00\)00060-1](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(00)00060-1). [cit. 2024-04-06].

TRUKSA, Jaromír. *Pokus o puč v Turecku v roce 2016*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova universita, Fakulta sociálních studií, Katedra politologie, 2019. Dostupné také z: https://is.muni.cz/th/mdskx/Pokus_o_puc_v_Turecku_v_roce_2016.pdf.

TURECKO.CZ. *Trója*. Online. Turecko. 2024. Dostupné z: <https://www.turecko.cz/troja/>. [cit. 2024-04-10].

Turkey Country Report 2019. Online. In: Asian Disaster Reduction Center (ADRC) . 2019. Dostupné z: https://www.adrc.asia/countryreport/TUR/2019/Turkey_CR2019A.pdf. [cit. 2024-03-13].

Turkey's physical geography. Online. All About Turkey. 2024. Dostupné z: <https://www.allaboutturkey.com/geography.html>. [cit. 2024-02-28].

TURKSTAT. *Turkish Statistical Institute*. Online. 2024. Dostupné z: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=egitim-kultur-spor-ve-turizm-105&dil=2>. [cit. 2024-04-06].

TÜROB (*Türkiye Otelciler Birliği*). Online. 2024. Dostupné z: https://www.turob.com/en_US/turob/about/. [cit. 2024-02-27].

UNWTO, World Tourism Organization. *Global Report on Women in Tourism – Second Edition*. Online. UNWTO. 2019, s. 1-192. ISSN 978-92-844-2038-4. Dostupné z: <https://doi.org/10.18111/9789284420384>. [cit. 2024-02-12].

UZAR, Umut a EYUBOGLU, Kemal. Can tourism be a key sector in reducing income inequality? An empirical investigation for Turkey. Online. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*. 2019, roč. 24, č. 8, s. 822-838. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/10941665.2019.1636105>. [cit. 2023-02-27].

WARD, Evan R. Delayed Gratification: The Evolution of Turkish Tourism Policy, 1955-2005. Online. *Insight Turkey*. 2006, roč. 8, č. 1, s. 156-167. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/26328571>. [cit. 2024-01-22].

World Health Organization. Online. 2023. Dostupné z: <https://www.who.int/countries/tur>. [cit. 2024-02-08].

WTTC. *TRAVEL & TOURISM GLOBAL ECONOMIC IMPACT & TRENDS 2019*. Online. 2019. Dostupné z: <https://ambassade-ethiopie.fr/onewebmedia/Tourism-WTTC-Global-Economic-Impact-Trends-2019.pdf>. [cit. 2024-02-08].

YAYA, Mehmet E. TERRORISM AND TOURISM: THE CASE OF TURKEY. Online. *Defence and Peace Economics*. 2009, roč. 20, č. 6, s. 477-497. ISSN 1024-2694. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/10242690903105414>. [cit. 2024-02-08].

YAZICI, Gülten a BAL, Neslihan. Diversity, Ecological Properties of Dipsocoromorpha, Enicocephalomorpha, Gerromorpha, Leptopodomorpha and Nepomorpha (Heteroptera: Hemiptera) in Turkey. Online. *Archives of Life Sciences and Nutritional Research*. 2022, roč. 6, č. 1, s. 1-13. Dostupné z: [https://doi.org/10.31829/2765-8368/alsnr2022-6\(1\)-001](https://doi.org/10.31829/2765-8368/alsnr2022-6(1)-001). [cit. 2024-02-28].

YENIŞEHİRLİOĞLU, Emirhan; TAŞAR, İzzet a BAYAT, Tayfur. Tourism Revenue and Economic Growth Relation in Turkey: Evidence of Symmetrical, Asymmetrical and the Rolling Window Regressions. Online. *Journal of Economic Cooperation and Development*. 2020, roč. 41, č. 2, s. 1-16. ISSN 1308-7800. Dostupné z: <https://jecd.sesric.org/pdf.php?file=ART20020502-2.pdf>. [cit. 2024-01-31].

YILMAZ, Ercan. TURKEY-ISRAEL RELATIONS IN THE POST-COLD WAR ERA. Online. *Journal of Management and Economics Research*. 2008, roč. 6, č. 10, s. 162-171. Dostupné z: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/203501>. [cit. 2024-03-29].

YOLAL, Medet. History of Tourism Development in Turkey. Online. *Alternative Tourism in Turkey*. GeoJournal Library. 2016, č. 121, s. 23-33. ISBN 978-3-319-47535-6. ISSN 2215-0072. Dostupné z: https://doi.org/10.1007/978-3-319-47537-0_2. [cit. 2023-11-14].

ZANOTTI, Jim; SHARP, Jeremy M. a BLANCHARD, Christopher M. Israel and Hamas October 2023 Conflict: Frequently Asked Questions (FAQs). Online. *Congressional Research Service*. <https://crsreports.congress.gov>, s. 1-71. Dostupné z: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R47754>. [cit. 2024-03-30].